

”Värdegrunden är det andra benet i skolans värld”

-En kvalitativ intervjustudie om demokrati och värdegrund i skolan.

Av: Hanna Wallin Lindström

Handledare: Eva Blomberg
Södertörns högskola | Institutionen för kultur och lärande
Kandidat/Magisteruppsats 15 hp
Samhällskunskap IV | Vår terminen 2017
Ämneslärarutbildningen med interkulturell profil,
Inriktning mot gymnasieskolan

Förord

Detta examensarbete är skrivet på ämneslärarutbildningen med interkulturell profil inriktning mot gymnasieskolan på Södertörns högskola under våren 2017. Arbetet med denna uppsats har varit intressant, intensivt och roligt men även och kanske främst lärorikt.

Jag vill passa på att tacka min handledare Eva Blomberg för den handledning du har gett.

Jag vill även passa på att uttrycka ett tack till mina informanter. Utan er hade denna uppsats inte varit möjlig, därför säger jag ett stort och hjärtligt tack för era ord och medverkan!

Till sist vill jag rikta ett stort tack till mina mentorer Erika Olsson Aas och Christian Møllerup, utan er hade denna uppsats inte blivit skriven och inte blivit klar.

Sammanfattning

Denna uppsats syftar till att undersöka lärare inom det samhällsvetenskapliga fältets syn på demokrati och värdegrund. Empirin för studien har införskaffats genom semistrukturerade intervjuer som har genomförts med fyra stycken olika lärare som alla är verksamma inom den svenska gymnasieskolan och undervisar inom de samhällsvetenskapliga ämnena. Det teoretiska ramverk som jag har använt mig utav är fenomenologi, vilket då även är en stark del utav mitt metodval.

Studien visar att det förekommer både likheter och skillnader i lärares syn på demokrati och värdegrund. Exempelvis så är informanterna överens om att delaktighet är nyckeln till framgång, både i skolan men även efteråt. Dessutom visar resultatet en skillnad i deras syn på skolans värdegrund. En del av informanterna ger uttryck för en mer ”levande” syn på värdegrunden där det får bli en del av undervisningen men även en del utav lärarens relation till sitt yrke. Medan andra ser det som ett stelbent dokument som lärare ska kunna utantill utan större reflektion eller påverkan till dennes praktik.

Dock finns det en tendens till mer likheter än skillnader, speciellt inom synen på demokrati och skolans roll i det demokratiska samhället.

Nyckelbegrepp: demokrati, delaktighet, medborgarskapande, likvärdig utbildning, elevdemokrati, värdegrund, fenomenologi, samhällslärare och läroplan.

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Inledning.....	5
1.1 Syfte och frågeställning.....	5
2. Bakgrund	5
2.1. Den svenska skolan	5
2.2. Läroplaner och värdegrund.....	6
5. Forskningsläge	9
5.1. Medborgarskapandet	9
5.2. Demokrati och värdegrund	11
3. Teoretiskt ramverk	12
3.1. Den tomma tavlan.....	13
4. Metod	15
4.1. Avgränsning och Urval.....	15
4.1.2 Presentation av informanter	16
4.2. Semistrukturerad intervju	18
4.3. Fenomenologisk metod.....	20
4.4. Metodkritik	21
6. Undersökning	22
6.1. Identifierade teman	22
6.1. Resultat	23
6.1.1. Anna.....	23
6.1.2. Barbro	24
6.1.3. Cecilia	27
6.1.4. Diana	30
6.2. Analys	34
6.2.1. Din väg till läraryrket.....	34
6.2.2. Vad betyder demokrati?.....	35
6.2.3. Elevdemokrati	36
6.2.4. Värdegrund	38
6.2.5. Skolans roll i det demokratiska samhället.	39
6.2.6. Obekväma åsikter.....	40
6.2.7. Likvärdig utbildning	41
6.3. Sammanfattning och slutdiskussion	42
7. Avlutande kommentarer	43
Referenser.....	45
Litteraturförteckning.....	45

Källmaterial	47
Bilaga 1	49
Bilaga 2	51
Bilaga 3	52

1. Inledning

I världen idag kan vi se hur antidemokratiska vindar blåser i de politiska lägren runt om i världen. Trumps valseger i USA, det högerextrema partiet Front Nationals framgångar i Frankrike och folkomröstningen i Turkiet är några händelser som har stora konsekvenser för hur vi bland annat diskuterar och debatterar begreppet Demokrati i världen. De val som världen gör idag, är val som kommer att få konsekvenser för våra unga och deras framtid. Hur våra unga ska kunna hantera och diskutera händelsernas konsekvenser är något som man bland annat lär sig i skolan. I Sverige utbildningsväsen finns en värdegrund där tydliga riktlinjer för vilka normer och värden vi ska lära ut i skolan idag återfinns. Men hur ska vi lära ut dessa? Och vem är det som gör det? Skolan har en fostrande roll i samhället, med skolans värdegrund i frontlinjen för de värden och normer som ska reproduceras.

Denna studie är en kvalitativ studie där fyra samhällslärare får ge sin syn på vad demokrati och värdegrunden är för något enligt dem.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att ge en inblick i hur informanterna tänker och resonerar kring demokrati och skolans värdegrund. Studien försöker besvara fyra frågeställningar:

- Vad är lärarnas uppfattning och hur förstår de begreppet demokrati?
- Vad är lärarnas syn på skolans värdegrund?
- Vilka variationer i synen på demokrati finns det?
- Vilka variationer i synen på värdegrunden finns det?

2. Bakgrund

2.1. Den svenska skolan

För att förstå hur den svenska skolan ser ut idag måste vi först gå tillbaka och titta på historien för att kunna förstå den struktur vi har idag. Om vi ska definiera skola som någonstans där undervisning har skett och dokument som styr den undervisningen, kan vi i Sverige gå så långt tillbaka i tiden som till år 1572 med domskolor och katedralskolor där kyrkoordningen

även innehöll en skolordning. Under 1600-talet ersattes katedralskolorna med trivialskolor som sedan ersattes med apologistkolan år 1812, som utvecklades till elementarläroverket som fick en reallinje 1847.

Under den senare delen av 1800-talet så ändrades huvudmannskapet från kyrkorna till staten. Det var även nu som staten började att utbilda lärare, för nu skulle det finnas en skola i varje socken. Läraren kunde även ta stöd i de normalplaner som visade läraren vad som skulle undervisas och vilka mål barnens utbildning skulle ha. 1919 tog den svenska skola sista steget från den kyrkliga undervisningen och katekesundervisningen försvann helt. Ett nytt undervisningsdokument tillkom och i och med det hade det sista steget från en kyrkligt styrd skola till en politiskt styrd skola tagits.

Folkskolan och realskolan slogs ihop under 1950-talet och bildade det vi kallar enhetsskolan. Dåtidens pedagogiska forskning och utbildningspolitik samarbetade för att få fram enhetsskolan och förbättra alla elevers studieförutsättningar, oavsett socioekonomisk bakgrund. Med detta i ryggen skapades 1962 års läroplan, och enhetsskolan bytte till det vi fortfarande idag kallar grundskolan.¹ Gymnasieskola var en sekundärutbildning i Sverige fram till den första läroplanen för gymnasieskolan kom år 1970.²

Kommunaliseringen av den svenska skolan gick igenom 1991, efter ungefär 20 års politisk debatt. 1992 gick friskolereformen igenom, som gjorde det möjligt för andra aktörer än kommunerna att driva skola. Samtidigt blev det fria skolvalet möjligt, där föräldrar och elever själva fick välja vilken skola de ville gå i, istället för att närhetsprincipen skulle bestämma. Sedan dess har både grundskolan och gymnasieskolan fått nya läroplaner två gånger, 1994 och 2011.

2.2. Läroplaner och värdegrund

Som jag tidigare nämnde så var det 1962 som den första centrala läroplanen för den gemensamma svenska skolan skrevs och det är där jag nu tänker ta mitt avstamp i denna genomgång av läroplan och värdegrund.

---

¹Englund, Tomas, Forsberg, Eva & Sundberg, Daniel (red.), *Vad räknas som kunskap?: läroplansteoretiska utsikter och inblickar i lärarutbildning och skola*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2012 s.39-40

²Lundgren, Ulf P., Säljö, Roger & Liberg, Caroline (red.), *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*, Natur & kultur, Stockholm, 2012 s. 121-123

I Lgr 62 fanns det både mål och riktlinjer som skolan skulle följa. Målen för denna läroplan var bland annat att eleven ska fostras till att ha respekt för människans egenvärde och okränkbarhet, vara hjälpsam och att alla elever som genomgår utbildningen ska ha samma tillgång till lika utbildningsmöjligheter. Eleven ska även ha få en ökad förståelse för människors liv och för att det finns olika sätt att välja att leva sitt liv. De demokratiska principerna är något som eleven ska ha kunskap om liksom de moraliska normer som gäller för att upprätthålla det demokratiska samhället. Fokuset i Lgr 62 är att eleverna ska ha möjlighet att delta i skolans och klassens alla aktiviteter.³

Den andra läroplanen kom redan 1969, och kallas Lgr 69. Här skriver man om att skolan ska hjälpa eleven till att utveckla sin egna individ, för att påverka sina arbetsvillkor men även för att kunna leva och påverka som medborgare i det demokratiska samhället. Skolan ska även ansvara för att eleven lär sig om den verklighet som finns runt den, både nationellt och internationellt. För första gången används ordet jämställdhet och skolan ska nu lära eleven att män och kvinnor ska vara jämställda. I Lgr 69 så var fokuset att lära eleven om vanor, värderingar och attityder. Och skolan skulle skapa förståelse för utsatta grupper både i det nära samhället men även nationellt och internationellt.⁴

Nästa läroplan kom 1980, då vid namn Lgr80. Som i de tidigare läroplanerna så är skolans uppdrag att bland annat utveckla elevens tolerans för andra människor, ge insikt och förståelse för att ingen annan människa får förtryckas och att alla har ett gemensamt ansvar för att vi tillsammans ska må bra. I Lgr80 ska eleven lära sig och få insikt i bland annat sexualkunskapsfrågor, familjefrågor, invandrarfrågor och internationella frågor. Tanken är att eleven ska utveckla en känsla av solidaritet med både den egna gruppen men även med de grupper i samhället (i och utanför landet) som är utsatta. Skolan ska nu aktivt jobba med jämställdhet mellan kvinnor och män men även med att samhällsgemenskapen ska inkludera invandrare. Skolan ska vara en öppen plats med högt i tak, där olika åsikter och värderingar ska kunna diskuteras. Samtidigt så ska skolan representera och hävda de demokratiska värdena och ta avstånd från de som inte tillhör eller

---

³ *Läroplan för grundskolan*, Stockholm, 1962, Nykänen, Pia, *Värdegrund, demokrati och tolerans: om skolans fostran i ett mångkulturellt samhälle*, Thales, Stockholm, 2009 s. 26

⁴ *Läroplan för grundskolan. 1, Allmän del*, Utbildningsförl., Stockholm, 1969, Nykänen, Pia, *Värdegrund, demokrati och tolerans: om skolans fostran i ett mångkulturellt samhälle*, Thales, Stockholm, 2009 s. 27

strider emot det demokratiska samhället. Skolan ska medvetet och aktivt jobba för att fostra eleven in i dessa värderingar, det vill säga inte vara neutral i den frågan.⁵

När en ny läroplan skulle skrivas kom läroplanskommittén med ett förslag på att det i denna läroplan skulle vara utskrivet vilka värden som skolan bygger på, samt vilka kunskaper som skulle läras ut. Detta är bakgrunden till att den läroplan som kom 1994, Lpo94, är uppdelad i två delar, där den ena delen heter Värdegrund. De värden som nämns i den nya delen är inte nya för skolan, de har funnits med sedan tidigare, men de har nu omformulerats och fått en mer framträdande plats i den svenska skolan och den tillhörande läroplanen.⁶

I Lpo94 ska skolan förmedla och förankra de värderingar till eleven som samhället bygger på. Men till skillnad från förut är de inte längre tillräckligt att endast undervisa om de demokratiska värderingarna, nu ska självaste undervisningen ske på demokratiska grunder. Motiveringen till detta är att förbereda eleven för en mer aktiv roll som medborgare i samhället. I Lpo94 ska skolan inte längre aktivt jobba med jämställdhet mellan könen, utan istället aktivt motverka de traditionella könsmonster och eleven ska få möjlighet att oberoende av kön testa olika intressen. Eleven ska även respektera andras människovärde och ta avstånd från förtryck.⁷

Den läroplan som är aktiv när denna uppsats skrivs är den som kom 2011 i samband med skolreformen. Skollagen skrevs om 2010 där det nu står att skolans syfte är att utveckla kunskaper och värden⁸, till skillnad från den förra där det står att skolan ska ge kunskaper och främja utvecklingen till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar.⁹ I Lgr11 finns det riktlinjer och mål som ska följas, där de som arbetar på skolan bland annat ska medverka till elevens känsla för solidaritet, samhörighet och även ansvar för andra människor, även de som inte tillhör den närmsta gruppen. De ska även aktivt motverka kränkande behandling och

---

⁵ 1980 års läroplan för grundskolan: inledning: mål och riktlinjer, Liber Förlag/Allmänna förl., Stockholm, 1980, Nykänen, Pia, *Värdegrund, demokrati och tolerans: om skolans fostran i ett mångkulturellt samhälle*, Thales, Stockholm, 2009 s. 28

⁶ Nykänen, Pia, *Värdegrund, demokrati och tolerans: om skolans fostran i ett mångkulturellt samhälle*, Thales, Stockholm, 2009 s. 32-40

⁷ *Läroplaner för det obligatoriska skolvärlden och det frivilliga skolformerna: Lpo94 : Lpf94*, Utbildningsdep., Stockholm, 1994, Nykänen, Pia, *Värdegrund, demokrati och tolerans: om skolans fostran i ett mångkulturellt samhälle*, Thales, Stockholm, 2009 s. 40-43

⁸ Skollagen 2010:800 § 4

⁹ Skollagen 1985:1100 § 2

diskriminering av individer men även av grupper i samhället, samt arbeta utifrån ett demokratiskt förhållningssätt.¹⁰

Som vi nu har sett har den svenska skolan en historia av att vilja förmedla värden med den undervisning som erbjuds. Men det som är nytt med den svenska skolan utifrån den nya skollagen som kom 2010 och utifrån den nya läroplanen som kom 2011 är att skolan syftar till att fostra eleverna till en uppsättning bestämda värden. Det vill säga det är direkt uttalat istället för indirekt underliggande.

5.Forskningsläge.

Forskning inom demokrati, värdegrund, demokratifostran, skolan och samhällskunskap finns det en uppsjö av, vilket gör det svårt att sälla och få en överblick inom dessa fält. Det finns forskning om hur ungdomar ser på demokrati och värdegrunden i forskningsprojekt som till exempel *Morgondagens medborgare*. Det finns forskning om samhällskunskapslärare och deras ämnesförståelse, som till exempel doktorsavhandlingen av Roger Olsson *Samhällskunskap som ämnesförståelse och undervisningsämne*. Det finns även forskning kring demokrati i samhällskunskapen från 2003 där Agneta Bronäs frågar sig hur vi fostrar demokratiska medborgare i *Demokrati i samhällsundervisningen – kunskap eller fostran?*. Men att hitta forskning om hur samhällslärare förhåller sig till demokratibegreppet och deras syn på värdegrunden har jag inte lyckats med. Detta visar på att det finns ett glapp i forskningen som jag tror skulle behöva utforskas och fyllas. Jag har dock funnit två texter från skolverket som hjälp i min uppsats som tar upp liknande problematik som denna uppsats.

5.1. Medborgarskapandet

Skolan och medborgarskapandet – en kunskapsöversikt

Detta är en kunskapsöversikt som har sammanställts av Skolverket, där den forskning som berör skolans uppgift och ansvar kring att förbereda ungdomar för deras framtid som vuxna medborgare i en demokrati har sammanställts. Denna kunskapsöversikt är kopplad till

---

¹⁰ *Läroplan för grundskola, förskoleklass och fritidshem 2011*, skolverket, Stockholm, 2011 s. 12

rapporten, *Morgondagens medborgare*. I denna rapport har man bland annat undersökt svenska ungdomars kunskaper, attityder och värderingar.¹¹ *Morgondagens medborgare* är det svenska bidraget i det internationella forskningsprojektet *International Civic and Citizenship Education Study*, ICCS som publicerades 2009. Syftet med ICCS är att bland annat undersöka och mäta ungdomars framtida engagemang i samhälle, medborgarskap och demokrati.¹² Varför jag har valt att fokusera min tidigare forskning på kunskapsöversikten och inte på själva rapporten är för att den sistnämnda undersöker och sammanställer svenska 14-åringars attityder och värderingar, vilket inte är mitt fokus i denna studie. Istället har jag valt att använda mig av kunskapsöversikten eftersom den ger en bild av hur skolan som struktur arbetar med värdegrundsfrågor, demokratiska värderingar och utvecklandet av medborgarkompetens. ICCS kommer med en ny rapport i november 2017, vilket tyvärr är en termin efter att denna uppsats är skriven.

Kunskapsöversikten har gått igenom en stor mängd forskning inom det som rör skolan och medborgarskapande. Jag kommer inte att gå in på alla aspekter som berörs i kunskapsöversikten utan fokuserar istället på de som mer specifikt berör min uppsats.

En sådan aspekt är att skolans demokratiska uppdrag har en tydlig betoning på förmågor och färdigheter som elever ska lära sig för att kunna vara fullfjädrade medlemmar i det demokratiska samhället. Enligt forskningen i denna rapport är detta något motsägelsefullt då eleven ska lära sig detta genom kritiskt ifrågasättande och samtal, samtidigt som det finns vissa värden som inte får ifrågasättas så som jämställdhet, allas lika värde och respekt för individens integritet.¹³

När det kommer till konflikthantering i klassrummet visar kunskapsöversikten att det finns en stor skillnad i hur olika lärare hanterar kontroverser. Det finns en uppdelning mellan att vilja upprätthålla ordningen i klassrummet för att hinna med den kunskapsförmedling som förväntas och att vilja vara normförmedlare för sina elever. Forskningen visar även att kontroverser och konflikter kan bli ett tillfälle för läraren att lära ut om medborgarfostran och värdegrunden, om det hanteras på rätt sätt. I hanteringen av rättvisefrågor i klassrummet visar forskningen att lärare ofta jobbar spontant och reaktivt istället för strategiskt. Detta kan leda

---

¹¹ Skolverket, *Morgondagens medborgare*, 2010 s. 9-11

¹² Skolverket, *Skolan och medborgarskapet*, 2011 s. 5

¹³ Skolverket, *Skolan och medborgarskapet*, 2011 s. 136

till att eleverna minskar sin tilltro till läraren och att lärarens legitimitet minskar, trots att det fanns goda intentioner bakom agerandet från lärarens håll.¹⁴

Inom elevdemokrati eller elevinflytande påvisar forskningen ett glapp mellan vad eleverna och vad lärarna uppfattar att eleverna har för inflytande, där eleverna anser att de vill ha mer medan lärarna anser att de redan har ett inflytande. Däremot så är lärare positivt inställda till elevinflytande, men enligt forskningen tycks denna inställning minska ju äldre eleverna blir, då det anses gå ut över undervisningen. Forskningen visar även att lärare inte enbart kan visa en demokratisk ordning initialt, utan måste upprätthålla och återskapa denna kontinuerligt då elever kan sätta ordningen ur spel. Slutligen beträffande elevinflytande är forskningen delad när de kommer till vad det är som påverkar klassrumsklimatet i relation till medborgarkompetens och ett demokratiskt förhållningssätt. Den ena sidan utav forskning vill säga att det är ett öppet och tolerant klassrumsklimat som främjar bättre medborgarkunskaper hos eleverna. Medan annan forskning visar att lärarens öppna och toleranta klassrumsklimat inte är den största påverkan utan snarare elevernas bakgrund och de kunskaper och resurser de bär med sig från hemmet som har störst betydelse för deras utveckling utav medborgarkompetensen.¹⁵

5.2. Demokrati och värdegrund

Skolans arbete med demokrati och värdegrund. Kvalitetsgranskning 2012:9

2012 redovisades en kvalitetsrapport från Skolverket med syfte att identifiera utvecklingspotentialer i skolans demokrati och värdegrundsarbete.¹⁶ Sjutton grundskolor var med i granskningen och rapporten är en sammanställning av dessa sjutton granskningar. Grunden till denna granskning är skollagen och den nya skollagstiftningen som kom 2011, där skolans dubbla uppdrag förstärktes. Det dubbla uppdraget är att förmedla och förankra både kunskaper, och demokratiska värden hos eleverna.¹⁷ Detta dubbla uppdrag, som har förstärkts, ska genomsyra hela skolans verksamhet och undervisningen i alla ämnen.¹⁸ Granskningen visar att det dubbla uppdraget har en tendens att delas in i tre separata delar "... där elevernas

---

¹⁴ Skolverket, *Skolan och medborgarskapet*, 2011 s. 137

¹⁵ Skolverket, *Skolan och medborgarskapet*, 2011 s. 138

¹⁶ Skolverket, *Skolans arbete med demokrati och värdegrund*, 2012 s. 13

¹⁷ Skolverket *Skolans arbete med demokrati och värdegrund*, 2012 s. 11

¹⁸ Skolverket *Skolans arbete med demokrati och värdegrund*, 2012 s. 10

kunskapsutveckling är en del, ett främjande och förebyggande värdegrundsarbete en annan och det demokratiska medborgarfostrande uppdraget en tredje.”¹⁹ Det vill säga det genomsyrar inte skolans verksamhet utan är istället uppdelat i separata delar som inte har en tydlig anknytning till varandra.

Resultatet som skolverket kommer fram till i denna rapport är att det samlade uppdraget för skolan behöver tydliggöras för de verksamma inom skolan. För att detta ska kunna genomföras behövs även en ökad medvetenhet hos bland annat lärarna om innebörden i det demokratiska uppdraget och vad det betyder i relation till deras undervisning. Skolverket påpekar även att eleverna i den svenska skolan behöver träna sin förmåga till inflytande och delaktighet i undervisningen. Detta är ett uppdrag som ställer krav på lärarna och deras medborgarkompetens. Avslutningsvis så påpekar skolverket att ”En ansvarsfull, kommunikativ och normkritisk pedagogik” är ett sätt att omsätta detta uppdrag till fruktsamma lektioner inom demokratiuppdraget.²⁰

3. Teoretiskt ramverk

Under denna rubrik kommer jag att gå igenom det teoretiska ramverk som jag har använt mig av. Den teori som jag utgår ifrån är fenomenologi och jag kommer nu att förklara de övergripande idéer som fenomenologi innefattar och som jag har haft användning av. Ifall det efter att ha läst denna del finns ett vidare intresse för mer djupgående förståelse av hur fenomenologin fungerar, rekommenderar jag vidare läsning i boken *Fenomenologi* skriven utav Christer Bjurwill. Denna bok är även den bok jag främst har använt mig utav för att förstå fenomenologin. Hur jag har använt mig av fenomenologin hittar läsaren under rubriken Metod.

Den första utgångspunkten som en behöver förstå inom fenomenologi är att ”gå till saken själv”²¹. Detta är den centrala punkten inom fenomenologin och det är detta som hela denna teori kretsar kring. Den moderna fenomenologin skapades utav filosofen Edmund Husserl (1859-1938), där han ville ha en filosofisk vetenskap som inte var grundad på spekulationer,

---

¹⁹ Skolverket *Skolans arbete med demokrati och värdegrund*, 2012 s. 7

²⁰ Skolverket, *Skolans arbete med demokrati och värdegrund*, 2012 s. 43-47

²¹ Bjurwill, Christer, *Fenomenologi*, Studentlitteratur, Lund, 1995 s. 5

utan snarare på ren fakta. Enligt Husserl var det filosofins ärende att ange riktlinjer för hur verkligheten skulle studeras, dessutom var Husserl av meningen att filosofin var den grundläggande vetenskapen där både den materiella och kulturella verkligheten kunde studeras.²²

Relationen mellan positivism och fenomenologi är en pågående och djupt filosofisk diskussion, där det finns tolkningar som tyder på att fenomenologin är i sin yttersta spets positivistisk å ena sidan, men å andra att den är positivismen motsats.²³ Men man kan även se det som varsin sida av samma mynt, en konvergens. Både fenomenologin och positivismens mål är detsamma: att söka objektiv kunskap. Det som är skillnaden dem emellan är att ”positivisten söker efter delen i helheten medan fenomenologen söker efter helheten i delen”.²⁴ Den del som jag är intresserad av att undersöka är mina informanternas uppfattning av demokratibegreppets essens i relation till läraryrket, skolans värdegrund och variationerna dem emellan. Skolan utgör den helhet informanterna befinner sig i och skolans värdegrund med sin betoning på demokrati är en central del i denna helhet.

3.1. Den tomma tavlan

”Alla principers princip” är ett uttryck som ska ha myntats av Husserl, när han ska ha förklarat principen ”att gå tillbaka till det ursprungliga”. Fenomenologin menar att det yttersta beviset på kunskap är upplevelsen av saken själv,

Allt som på ett intuitivt och omedelbart sätt uppfattas av människan, det förutsättningslösa uppfattandet, det är det man ska ta till sig som kunskap, det kan inga teorier eller modeller om verkligheten ändra på. Det slaget av kunskap kan vi inte tvivla på²⁵

Det är detta som är fenomenet som ska studeras, det vill säga ta tillvara på människans uppfattning av verkligheten eller det fenomen som studeras och se det som kunskap.

Inom fenomenologin skiljer man på fenomenens existens å ena sidan och essens å andra. Essensen är det oföränderliga inom fenomenet, det utgör, det generella, det grundläggande.

---

²² Bjurwill, Christer, *Fenomenologi*, Studentlitteratur, Lund, 1995 s. 7-8

²³ Bjurwill, Christer, *Fenomenologi*, Studentlitteratur, Lund, 1995 s. 11-17

²⁴ Bjurwill, Christer, *Fenomenologi*, Studentlitteratur, Lund, 1995 s.17

²⁵ Bjurwill, Christer, *Fenomenologi*, Studentlitteratur, Lund, 1995 s. 18

Det är fenomenets väsen. Medan existensen är föränderligt, det speciella med fenomenet. Bjurwill förklarar den relativt abstrakta skillnaden med hjälp av en stol:

En stol har en viss form och en viss färg, ett visst material m.m. Allt detta är speciella saker som kan förändras utan att stolen upphör vara en stol. Men vad är det som inte kan tas bort för att stolen ska uppfattas som en stol? Det som man inte kan ta bort är stolens essens, dess väsen. I detta fall är det att saken måste ha en sits och ett antal ben, kanske en viss längd så att de är avpassade efter vinkeln i höften och knäet, eller någon annan typ av understöd för sitsen, och att den bör ha ett ryggstöd av något slag. Det är det generella med stolen. Har den inte dessa generella egenskaper, ska vi inte kalla det en stol längre, möjligen en pall eller pedestal eller något annat.²⁶

Husserl vill ta bort fenomenets existens (det speciella) och enbart titta på fenomenets essens (det generella – det grundläggande). Husserls mål är att hitta den rena stolen, en tabula rasa.²⁷ Husserl hade en vision med fenomenologin, att hitta den absoluta sanningen genom att använda fenomenologisk reduktion, det vill säga tabula rasa (eller den tomma tavlan). Han ville reducera subjektet in i det allra innersta, ta bort det som står på tavlan och till slut ”se verkligheten med helt nyöppnade ögon”.²⁸ I mitt fall så betyder det att försöka ta bort det föränderliga i mina informanter uppfattningar om demokrati och endast söka deras essens av demokrati i relation till läraryrket.

Men detta, att ha fenomenologin i denna strikt transcendentala reduktion är inte något som varken Husserl eller någon efter honom har lyckats med. Det är inte heller något som den efterlevande fenomenologin och dess fenomenologer har pressat på. Däremot kan man se att det finns spår av detta tankeexperiment, genom att man inom fenomenologin gör så gott man kan genom att i största möjliga mån titta på sitt studieobjekt utan förutfattade meningar eller en förutfattad förståelse. Mer om detta och hur jag har använt mig av, och förstått den tomma tavlan kommer under kapitlet Metod.

---

²⁶ Bjurwill, Christer, *Fenomenologi*, Studentlitteratur, Lund, 1995 s. 18

²⁷ Begreppet tabula rasa kommer bland annat ifrån filosofen Johan Locke, där han menade att subjektets verklighet skrivs in på det tomma bladet utan medvetandets inverkan. I denna husserlianska användning och förståelse utav begreppet så förstås det också som en tom tavla, men medvetandet är istället en aktiv mottagare av intryck och ett medskapande subjekt.

²⁸ Bjurwill, Christer, *Fenomenologi*, Studentlitteratur, Lund, 1995 s. 19

4. Metod

Under denna rubrik så kommer jag att nu gå igenom min metod. Metodkapitlet är delat upp i flera delar då jag har använt mig av olika metoder i syfte att besvara studiens forskningsfrågor. Först kommer en presentation av den avgränsning som gjorts och studiens urval, där finner även läsaren en kortare presentation av informanterna. Jag går sedan över till metodval avseende insamlingen av material för att sedan avsluta kapitlet med en genomgång av den analysmetod som använts.

4.1. Avgränsning och Urval.

Jag har valt att intervjua fyra lärare från olika gymnasieskolor i Storstockholm. Varför jag har valt just gymnasieskolor och inte högstadieskolor är för att som lärare arbetar man väldigt olika på gymnasiet respektive högstadiet och har därför olika typer av elevkontakt. På högstadiet jobbar lärare mer nära sina elever och eleverna får ämnesbetyg, vilket innebär kontinuerlig undervisning fram till årskurs nio där eleverna får ett samlat betyg för sin insats över tid. Gymnasielärare sätter istället kursbetyg, vilket innebär att eleverna endast får betyg efter genomförd kurs. Detta gör att gymnasielärare har mer eller mindre tid med eleven beroende på vilka kurser eleven läser under sina gymnasieår. På grund av detta så ansåg jag att jag var tvungen att välja att intervjua antingen gymnasielärare eller högstadielärare som informanter, även fast värdegrunden är nästan identisk till de båda skolformerna. Jag kan se både fördelar och nackdelar med att ha informanter från de olika skolformerna. Att högstadielärare jobbar längre och närmare sina elever gör att de har större utrymme att, utöver sina ämnen, arbeta med värdegrunden. Vilket är ett argument för att ha högstadielärare som informanter. Att gymnasielärare "bara" har sina elever under de kurser som de undervisar dem i kan vara en anledning till att inte välja dem eftersom de inte har lika mycket tid med sina elever och att gymnasiet inte har en lika fostrande roll som högstadiet har. Men det kan också ses som ett argument till varför jag bör välja gymnasielärare, eftersom de då måste ta en mer aktiv roll i sin undervisning ifall de vill ha inslag av värdegrunden i sin undervisning och då i förlängning även den demokratiska fostran. Att jag dessutom utbildar mig till att bli gymnasielärare är ännu ett argument till varför jag bör ha gymnasielärare som informanter. Med dessa för och nackdelar som bakgrund har jag beslutat mig för att endast ha gymnasielärare som informanter i denna uppsats.

För att få fram dessa informanter så skickade jag ut mail till 100 gymnasieskolor med en förfrågan om intervju och tog sedan de som var villiga att ställa upp på en semistrukturerad intervju öga mot öga. I mitt mail förklarade jag att jag var intresserad att intervjua både samhällskunskapslärare och naturlärare om demokratifostran och hur deras tankar kring detta (se bilaga 2). Men eftersom det inte var någon naturlärare som besvarade mina mail så blev en naturlig avgränsning att enbart intervjua samhällslärare i gymnasiet.

Av alla de fyra lärarna som jag har intervjuat har ingen av dem gått en så kallad rak väg till läraryrket. De har alla läst sina ämnen på ett universitet och efter att ha tagit sin kandidat - eller doktorsexamen valt att bli lärare genom påbyggnadskurser på lärarhögskolan eller motsvarande. Detta var inte ett val som jag tog aktivt, men som ändå blev en del av mitt urval och avgränsning.

Mitt urval till denna studie är fyra lärare som arbetar på olika gymnasieskolor. Skolorna är spridda över Stockholm och har alla olika inriktningar, där tre utav fyra skolor är studieförberedande och en är en yrkesförberedande skola. Alla lärare har undervisat i samhällskunskap, men det är en (Anna) som inte gör det längre, utan undervisar nu i de ekonomiska ämnena istället. Intervjuerna genomfördes på informanternas skola i de flesta fall, förutom med Anna. Anna var dessutom den enda som inte hade fått frågorna skickade till sig innan intervjun genomfördes, eftersom jag tyvärr inte hann göra klart min intervjuguide i tid för att skicka den innan intervjun genomfördes. Dessa faktorer kan ha påverkat hens svar men jag har ändå valt att använda detta material efter att ha granskat dess innehåll. Intervjuerna var 38-45 minuter långa och frågorna som ställdes var relativt öppna frågor (se bilaga 1). Jag kommer nu att presentera mina informanter.

4.1.2 Presentation av informanter

4.1.2.1 Anna

Anna valde att bli lärare i början på 80-talet. Hen hade jobbat några år som bland annat löneassistent och kände att hen vill göra något annat. Bakom beslutet att gå tillbaka till skolbänken och bli lärare fanns ett politiskt engagemang och en vilja till att ”investera i mänskligheten”. Anna hade redan läst bland annat ekonomi på universitetet så det enda som

behövdes kompletteras vad de pedagogiska kurserna. På frågan vad som är det viktigaste med att vara lärare svarade hen "...att våra elever är framtiden. Samhället, det bygger på tilltro till samhället." Hen anser även att det är viktigt med det demokratiska tänkandet och fostrandet av det demokratiska tänkandet hos eleverna. Anna jobbar på en skola i ytterkanten utav Stockholm, undervisar i ekonomiämnena men har tidigare undervisat i bland annat samhällskunskap. De elever som hon undervisar studerar på studieförberedande program.

4.1.2.2 Barbro

Barbro hade en lång väg till läraryrket, med en bakgrund inom akademien innan hen valde att helhjärtat gå in i läraryrket. Bakom viljan att vara lärare finns det en vilja att ge eleverna hopp om framtiden, vilket hen anser är det viktigaste med att vara lärare.

Barbro undervisar på en studieförberedande skola i Stockholms innerstad, där hen undervisar i samhällskunskap, historia, ekonomi, filosofi och religion. Hen tog sin lärarexamen 2009, men fortsätter att utbilda sig inom läraryrket.

4.1.2.3 Cecilia

Cecilia jobbar på en studieförberedande skola i utkanten av innerstan. Hen har precis som de övriga informanterna inte heller en rak väg till läraryrket, utan kom in på den banan efter att hen hade studerat sina ämneskunskaper. Varför hen valde att bli just lärare ser hen som en tvådelad anledning, att skapa mening för sitt egna liv men också för att hen anser att det är viktigt med medborgarkompetens hos sina elever. Hen förklarar med orden "... så att de [eleverna] får en så bra chans att vara en del av samhället och att samhället också håller ihop. För det är egentligen det de här ämnet handlar om." Hen har varit lärare sedan 2008 och undervisar i samhällskunskap och historia.

4.1.2.4 Diana

Diana är den enda av mina informanter som arbetar på en yrkesförberedande gymnasieskola där hen har varit verksam de senaste 17 åren. Under frågan varför Diana valde att bli lärare så kom det fram även här att hen valde att bli lärare först efter att ha genomfört sina studier inom

kulturgeografi, statsvetenskap och historia. Lärarexamen togs 1998 med undervisningsämnen samhällskunskap och historia efter att ha studerat PPU²⁹ under ett år. Det hen anser är det viktigaste med att vara lärare är att få arbeta med sina ämnen och få undervisa och lära eleverna det hen är intresserad av. Hen ser sina ämnen som allmänbildande och allmänorienterande ämnen där det blir viktigt för att ens elever ska veta ”hur man ska förhålla sig till nyheter och det som händer i världen”.

4.2. Semistrukturerad intervju

Utifrån mitt syfte, mina frågeställningar och min teori anser jag att intervjuer är den teknik som är lämpligast. Mer bestämt semistrukturerade intervjuer, där jag har specificerat mina frågor utifrån en intervjuguide. Förutom förbestämda frågor och/ eller ämnen ger semistrukturerade intervjuer även möjligheten att ställa följdfrågor och öppna upp för en intimare och fördjupad dialog med informanterna.³⁰ Tim May skriver i *Samhällsvetenskaplig forskning* om olika nödvändiga villkor för genomförande av strukturerade eller en semistrukturerade intervjuer. Det första kriteriet är tillgänglighet, där mina informanter helt enkelt måste ha tillgång till den information som jag söker efter. Då jag vill undersöka lärares syn på demokrati och deras tankar kring ansvar gentemot den demokratiska fostran så anser jag att mina informanter har tillgång till den informationen, genom sin yrkesroll. Det andra villkoret enligt May är kognition, det vill säga min informants förståelse av vad jag kräver av dem som informant. Jag har inte tänkt överraska mina informanter med mitt syfte eller varför jag gör dessa intervjuer, utan varit öppen med att det är främst deras syn på demokrati och värdegrund som jag vill undersöka. Jag har även skickat mitt semistrukturerade frågeformulär till majoriteten av mina informanter i förväg för att de ska kunna mentalt förbereda sig på frågorna och även hinna tänka själva på vad deras svar är. I och med detta anser jag att mina informanter inte bara har tillgång till den information jag söker, men även förstå vad jag förväntar mig och vilken typ av frågor jag kommer ställa. Det tredje villkoret som May lägger fram är motivation, det vill säga att informanterna känner att deras deltagande är

---

²⁹ Praktisk Pedagogisk Utbildning

³⁰ May, Tim, *Samhällsvetenskaplig forskning*, 2., [rev. och uppdaterad] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013 s. 162

betydelsefullt. May påpekar att det är viktigt att hålla den motivationen uppe även genom hela intervjun, vilket jag har försökt att uppnå för varje informant då jag har gett dem uppmuntringar både innan, under och efter de genomförda intervjuerna och förklarat hur viktig deras medverkan är för mig och min studie.

I och med att jag har gjort en intervjustudie så kan jag inte påstå något om mina informanternas utövande i klassrummet, utan endast analysera deras tankar och uttalanden angående deras praktik i relation till demokratifostran. Denna aspekt av intervjustudier tar May upp i sitt kapitel om intervjuer, och skriver följande ”intervjuer används som ett medel för att förstå hur människor gör sin sociala värld begriplig och hur de handlar i den.”³¹ Med detta menar May att det endast är våra informanternas förståelse som vi kan tala om och inte om deras faktiska praktik, vilket då blir fallet i denna studie.

I en semistrukturerad intervju så använder man sig vanligtvis av ett frågeformulär eller även kallad intervjuguide, vilket även jag har gjort (se bilaga 1). För att arbeta fram en så bra intervjuguide som möjligt har jag använt mig utav Steinar Kvale och Svend Brinkmann's bok *Den kvalitativa forskningsintervjun*.³² Där ger de bland annat tipset att ens intervjufrågor bör vara korta och enkla, men även ligga på en förståelsenivå som är anpassad till ens informant, så att det varken blir för svårt eller för simpelt. Jag har även skickat mitt frågeformulär till mina informanter innan intervjun genomfördes för att jag ville ge dem möjlighet att reflektera kring mina frågor innan vi träffades. Intervjuerna spelades in med en diktafon, för att jag skulle kunna fokusera helhjärtat på själva intervjun och under samtalet förde jag minimalt med anteckningar. Innan intervjun förklarade jag för informanten under vilka villkor som hen ställde upp, att hen kunde avbryta intervjun när som helst och att det var deras fulla rätt att be om att få sin intervju borträknad från studien om hen ville efter att vi hade skiljts åt. Jag förklarade även att jag använder mig av en fenomenologisk ansats, vilket gör att jag endast kommer kunna utgå ifrån deras ord och inte lägga för mycket tolkning i det de säger.

Transkriberingen gjordes i så närliggande tid som möjligt efter att intervjun var genomförd, där jag först lyssnade igenom inspelningen och noterade intressanta aspekter och skrev ner övergripande teman som jag blev intresserad av. När alla intervjuer var genomförda jämförde jag mina noteringar och kom fram till sju teman som mitt resultat och analys är centrerat

---

³¹ May, Tim, *Samhällsvetenskaplig forskning*, 2., [rev. och uppdaterad] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013 s 187

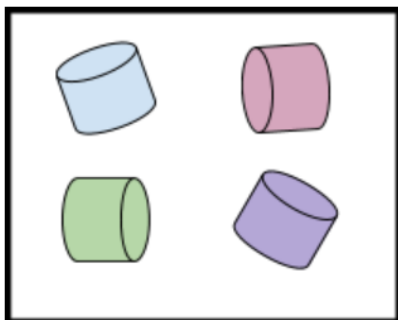
³² Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund, 2014

kring. Dessa är *Din väg till läraryrket*, *Vad betyder demokrati?*, *Elevdemokrati*, *Värdegrund*, *Obekväma åsikter*, *Likvärdig utbildning* och *Skolans roll i det demokratiska samhället*. Att identifiera och strukturera intervjupersonernas svar i teman och låta respondenterna därigenom få fylla de olika teman med innehåll och diskussion är en vanligt förekommande metod inom kvalitativ forskning. Metoden kallas för tematisk analys, vilket jag tog inspiration av Pia Langmars bok *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi*.³³

Informanternas namn är fabricerade där jag har valt ut endast kvinnligt kodade namn, men detta har inte en relevans för informanternas faktiska könstillhörighet. Under min bearbetningsprocess har informanterna kodats som Informant A, Informant B, Informant C och Informant D, vilket blir relativt tråkigt och enformigt att läsa i en flödande text. Därför valde jag att döpa om dem i en senare del utav studiens skapande och tog då de första namnen på deras bokstavsindikation jag kunde komma på för respektive informant. Så informant A heter numera Anna, informant B fick heta Barbro, informant C fick namnet Cecilia och Informant D fick namnet Diana.

4.3. Fenomenologisk metod

Här kommer jag nu att förklara hur jag har tagit fram mitt resultat och hur jag har gjort min analys. Min metod och teori är nära knutna till varandra, där fenomenologin är det som har ledsagat mig genom detta arbete.

Modell 1 Skolan är den svarta ramen runt, det vill säga strukturen. Medan informanterna är cylindrarna inom ramen, det vill säga variationen inom strukturen.

³³Langemar, Pia, *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi: att låta en värld öppna sig*, 1. uppl., Stockholm, 2008 s. 127-130

Det som inspirerade mig att arbeta fenomenologiskt var ett citat i boken *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Citatet lyder ”Fenomenologi är (...) studiet av strukturen, och variationen i strukturen, hos det medvetande för vilket varje ting, händelse eller person framträder”(se modell 1).³⁴ Det här exemplifierar min användning av den fenomenologiska metoden i min uppsats. Jag fokuserar på studiet av variation inom strukturen. Strukturen i denna kontext är skolan, skolans styrdokument och den samhällsvetenskapliga undervisningen. Variationen representeras utav mina informanter som är legitimerade gymnasielärare inom det samhällsvetenskapliga fältet. Fenomenet som studeras är demokratiuppdraget inom ramen för skolans värdegrund, det vill säga försöka hitta den essens av det demokratiska tänkande som mina informanter ger uttryck för. Jag kommer nu att konkretisera hur jag har gått till väga.

För att få fram mitt resultat har jag försökt att titta på min transkribering utan någon förutfattad förståelse (den tomma tavlan eller tabula rasa). Utifrån mitt tabula rasa har jag identifierat teman som varit gemensamma i samtliga intervjuer. Utifrån dessa teman har jag undersökt essensen av informanternas uppfattningar och upplevelser av studiens identifierade teman. Under uppsatsens resultatdel presenteras informanternas svar inom dessa sju teman i löpande text och var för sig. Detta har jag gjort för att informanternas svar inte ska påverka varandra samt underlätta för den senare jämförelsen av intervjuerna. Fenomenologin ger inte utrymme för att göra tolkning³⁵ och därför har jag delat upp uppsatsens resultat och analysdel i två separata delar. Resultatdelen redovisar därför direkt vad informanterna sa i intervjuerna. Analysdelen å andra sidan diskuterar och jämför informanternas svar. I analysdelen diskuterar jag även hur informanternas svar kan relateras till tidigare forskning.

4.4 Metodkritik

Den kritik som bör nämnas angående fenomenologisk metod och teori som jag har valt är indelad i tre delar: opartiskhet, tolkning och källkritik. Eftersom fenomenologi lägger stor vikt vid forskarens opartiskhet under forskningsprocessen så är det viktigt att arbetet är transparent. Jag kommer med största möjliga förmåga försöka uppfylla en hög grad av

---

³⁴ Kvale, Steiner & Brinkmann, Svend, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund, 2014 s. 49

³⁵ Eftersom att för att göra en tolkning så bör man också ha kunskap från tidigare erfarenheter med i beräkningen, vilket går emot försöket till tabula rasa.

opartiskhet genom uppsatsens gång. Men den kritik som bör nämnas är människans oförmåga att nå full opartiskhet speciellt när jag har en god förståelse av läraryrket, svenska skolsystemet och i synnerhet ämnet samhällskunskap. Likt opartiskheten är även tolkningar av informanternas svar en viktig del inom denna metod och även där kan det förekomma risken att jag som forskare tolkar informanternas svar fel. Det är bland annat därför som min resultatdel kommer att vara citatfylld från mina informanter. Ytterligare kritik som bör nämnas är dock att mängden informanter är låg. Detta gör att kunskapen som produceras av detta arbete har en låg grad av generalitet. Jag anser dock inte att det är nått fel att använda denna metod trots dess svårigheter och nackdelar, då den fungerar väl i detta forskningsfält och är bra för att hjälpa mig besvara mina frågeställningar och syfte.

6.Undersökning.

Under denna del kommer jag att först presentera de teman som jag har identifierat och bakgrunden till dessa. Sedan kommer jag in på mitt resultat, det vill säga en sammanställning av vad mina informanter har sagt kring de sju olika teman. Efter det kommer analysen av detta, där jag jämför mina informanternas svar med varandra och även med den tidigare forskning jag har presenterat.

6.1 Identifierade teman

Här kommer jag nu att presentera de teman som jag tog fram med hjälp utav tematisk analys från transkribering efter intervjuerna med mina informanter.

1) *Din väg till läraryrket* är med för att ge en förståelse till läsaren av informantens egen infallsvinkel till läraryrket och till dennes motivation för att bli lärare. 2) *Vad betyder demokrati?* är ett relativt självklar tema eftersom det bland annat är runt informanternas förståelse kring detta begrepp som denna studie kretsar. 3) *Elevdemokrati* som tema finns med för att läsaren ska få en chans att se hur informanten resonerar kring sin undervisning och möjligheten till elevinflytande. 4) *Värdegrund* är även den ett relativt självskrivet tema då även detta ingår i uppsatsens syfte. 5) *Obekväma åsikter* finns med som tema för att ge möjlighet att visa hur informanterna resonerar kring kontroverser och konflikter som kan uppstå i ett klassrum. 6) *Likvärdig utbildning* finns med för att visa hur informanterna förhåller sig till de möjligheter den svenska skolan kan eller inte kan ge. 7) *Skolans roll i det*

demokratiska samhället är med som tema för att kunna se hur informanterna resonerar kring skolans betydelse i ett större perspektiv och för att exemplifiera både värdegrunden och den demokratiska fostran.

6.1. Resultat

Detta är en sammanställning av mina informanter i löpande text kring de sju teman *Din väg till läraryrket, Vad betyder demokrati?, Elevdemokrati, Värdegrund, Obekväma åsikter, Likvärdig utbildning* och *Skolans roll i det demokratiska samhället*.

6.1.1. Anna

När vi diskuterade frågan om vad demokrati är för Anna svarade hen att det har många olika värden men att det handlar om att "...alla har lika stor chans att påverka. Alla ska ha samma möjlighet, man ska bli lyssnad [på] och respekterad." När det kom till arbetssätt och hur man får in det i undervisningen så talar Anna om att det, eftersom hen inte undervisar i samhällskunskap utan i ekonomi, blir en del av undervisningen på ett annat sätt. Anna pratar med sina elever om hur jämställd en styrelse är och att aktier är en röst istället för ett politiskt system. Det blir enligt hen ett naturligt förhållningssätt där "... man pratar inte demokrati men det bara pluppar upp sådär."

Angående vilken roll som skolan har i det demokratiska samhället så vill Anna påstå att det är grunden för demokratin "... ja men det är ju där vi lär oss. Det är där vi lär oss förhållningssätt".

I frågan om hur hen använder sig utav värdegrunden i sitt undervisningsarbete så svarade Anna att det bland annat handlar om jämställdhet och möjlighet till lika mycket plats för eleverna. Att likabehandlingsplanen och att lärare har ett "korrekt bemötande" mot sina elever är en stöttepelare som lärarna på hens skola har med sig. Men Anna anser även att det inte får ta överhanden, det vill säga det ska vara så pass självklart för lärarna att det genomsyrar ens arbete eftersom det handlar om bemötande. Det ska finnas en balans mellan att inte låta värdegrundsarbete ta över eller heller inte helt åsidosättas, enligt Anna.

När vi pratade om demokrati och vad det betyder för Anna så pratade hen om en förskjutning; att förr i tiden när hen började att undervisa så handlade demokrati om styrelseskick och inte

så mycket mer. Men sedan värdegrunden kom in i bilden har det handlat mer och mer om ett förhållningssätt, inte bara om styrelseskick utan även om jämställdhet och allas chans att påverka. Anna ser att utvecklingen går framåt, att det har blivit en förskjutning från styrelseskick till en bredare syn på vad demokrati kan vara för något.

I frågan om vad elevdemokrati är för något ansåg hen att det är ett sätt att ge eleverna möjlighet till att påverka. Men att det är en balansgång även där, hen resonerade såhär:

...eleverna kan inte bestämma över innehållet i kursplanen, men de kan bestämma en del hur man lägger upp undervisningen. Men inte hur långt som helst. För det är ändå jag som lärare som sätter betyg och jag måste vara ganska bekväm med sättet att bedöma. Så att för mig är det mycket att de får säga, tycka och tänka vad de vill och att jag kan lyssna och ta till mig det jag kan förändra och förbättra. Ungefär så. Vissa saker kan de bestämma, de är jättelätt. Provdatum kan man diskutera, små saker, de spelar inte mig någon roll.

Resterande svar som här presenteras är svar som har förtydligats genom mailkorrespondens med Anna.

I frågan om vad obekväma åsikter är så definierade Anna det som "...när elever (eller personal) på en skola på något sätt nedvärderar människovärdet". Hen fortsatte och menar att det handlar även om när elever (eller personal) tränger sig i matkön eller till exempel rasism, det vill säga värderingar. Anna säger också att hen "...försöker att vara tydlig och markera när det sker och vad som inte är OK."

I frågan om likvärdig utbildning så svarade Anna att likvärdig utbildning inte är desamma som samma utbildning. Hens resonemang var att en utbildning inte behövde vara exakt samma för att vara lika värd eller likvärdig. Hen hade även ett resonemang angående likvärdighet om motsvarande utbildningar i till exempel Frankrike:

Jag menar att för att kunna fullgöra en akademisk utbildning, där det krävs vissa förkunskaper t ex en civilingenjörsutbildning, är gymnasieutbildningar på naturvetenskapligt program likvärdiga oavsett om de har genomförts i Sverige eller i Frankrike. Och jag menar också att alla gymnasieutbildningar i Sverige är likvärdiga om det handlar om att berätta för någon att man har en gymnasieutbildning.

6.1.2. Barbro

I Barbros syn på demokrati och vad det betyder anser hen att det handlar om delaktighet för alla. Hen svarar att demokrati är ”det gamla folkhemmet (...) om man kan tänka sig ett folkhem där alla fick vara med”. Hen fortsätter med att beskriva att demokrati är ”...där alla får en möjlighet att leva sina korta och sköra liv. På ett bra sätt”. Ett samhälle där alla fick vara med, alla hade möjlighet att påverka och alla fick samma chans till överlevnad. När vi diskuterade skolans roll i ett demokratiskt samhälle ansåg Barbro att de var jätte viktigt: ”...det är ju vi som har barnen och ungdomarna så att vad vi gör eller inte gör. Det vi gör rätt eller fel, det får ju konsekvenser.” I frågan om vilka konsekvenser det skulle kunna vara svarade hen att ”...man kan ju få en lärare som hanterar den här frågan fel [och det] kan ju faktiskt få sina elever att hata demokrati.”

När det kom till elevdemokrati svarade Barbro att det enligt hen var ett ”missbrukat begrepp”. Hen fortsätter och förklarar genom att säga att det är problematiskt:

... vill vi verkligen att eleverna ska ta över och styra skolan? För det är ju en elevdemokrati. Och det var ju vad man ville 68, kårhusockupationen till exempel. Men jag ser till exempel till universitetet på min institution så var vi enormt angelägna om att ha representanter för studenterna med institutionsstyrelsen när vi fattade viktiga beslut. Men det är ju ett medbestämmande, inte ett bestämmande. Å det är problematiskt. Jag kan inte riktigt svara på det. Jag tycker absolut att eleverna ska vara med och medbestämma men jag tycker inte att de ska styra skolan.

När jag frågar om ifall det är något som de använder sig av på hans skola så svarar hen att:

Detta är ju en waldorfskola, dels är det en väldigt liten skola så eleverna är väldigt trygga. De vågar liksom säga sin åsikt gentemot lärarna. De känner sig trygga med det, så vi har ett stort elevinflytande. Vi lyssnar mycket på eleverna men det är ju också så att vi har en egen agenda plus att vi har både waldorfskolans kursplan och skolverket att hålla oss till och genomföra och de ska genomföras oavsett vad man tycker. Man kan ju lägga olika vikt vid olika saker, man kan ju utforma olika saker, man kan ha samma mål men olika väg dit och sådär.

När vi började diskutera värdegrunden förklarade Barbro att det är viktigt med värdegrunden och att det är en av grundpelarna till skolan. Hen säger att:

Jag tror det är jätte viktigt. Dels att skolan, som lärare kan det lätt bli att man tror att det viktigaste man har är betygen och att väldigt mycket utav undervisningen handlar väldigt mycket utav det. (...) om du ska bli läkare eller jurist så är det viktigt med betygen. Men samtidigt så är det hemskt

oviktigt. Eftersom det handlar om två saker, du ska få en kunskap, en bildning som gör att du kan få så bra liv som du kan, det bästa. För de måste du ha en hel del kunskaper. Plus att du ska bli en fullvärdig samhällsmedborgare i det samhällssystem som vi har valt det vill säga en demokrati. Vi har valt att leva i en demokrati, inte i tyranni.

Vidare i diskussionen om värdegrunden och i frågan om vad en fullständig medborgare i en demokrati är, så svarade Barbro att jobba med värdegrunden i praktiken. Hen menar att en lärare kan "... prata sig blå om värdegrund (...). Är man inte på ett genomtänkt sätt där så kan man lika gärna strunta i det. För eleverna är fortfarande så pass unga att de ser till vad de är man gör och inte till vad det är man säger." Enlig Barbro så har värdegrunden en fostrande roll i samhället, där lärarna tillsammans med föräldrarna har ett delat ansvar för en elevs framtid.

När vi pratade om likvärdig utbildning och vad det är för något så svarade Barbro att:

Ja det är inte det vanliga. Det är inte att alla ska läsa lika saker. Det låter skittråkigt! För att folk är inte lika. De har olika intressen, och de har också olika former av stödbehov och saker. Men de ska ha samma möjligheter, de ska kunna välja! Ja menar alla vill inte smida i Waldorf, några vill liksom köra järnet med så mycket matte som det är möjligt. Och inte ha något estet alls och jag tycker det är bra att det finns en mångfald. Pedagogiken som man kan välja. Men nånstans när man trillar ut från sin färdiga utbildning så har alla en... Alla fostrar en till samhällsmedborgare och har alla en bildning... vi måste ha någon slags gemensamhet, sen har vi specialiseringar. Jag tycker det är väldigt tråkigt när vi har för långtgående specialiseringar som det är på universiteten nu för tiden. Folk kan supermycket om väldigt smått och är helt idioter i allt annat. Jag tycker det engelska gamla systemet är väldigt bra. Där alla har någon form av grundläggande bildning och sen specialiserar man sig.

Under diskussionen om vad obekväma åsikter är för något och hur man hanterar dem så svarade Barbro att

"... idén med demokrati är ju att man ska värna om åsikter man inte har. Men jag ser en skiljelinje där. Jag skulle vilja säga att man ska värna om alla åsikter även den mest obekväma så länge den är demokratisk. Jag ser inget.. och laglig! Jag ser inget skäl till att värna om kriminell förföljelse på nätet till exempel. De förfärliga saker man kan säga om feministiska debattörer till exempel. Ser ingen som helst anledning till att värna om den typen av yttrandefrihet. Och jag ser inte alls någon anledning till att värna om organisationer som inte är demokratiska. Och jag inser naturligtvis, vem ska definiera vad som är demokratiskt? Men vi har trots allt verktyg för att göra det."

Mer konkret på frågan vad obekväma åsikter är för något så svarade hen att det ”är att inte tycka som mig då. Till exempel jag vill att alla ska ha en chans, man kan tycka att de duktiga i samhället ska kunna berika sig.”

6.1.3. Cecilia

När jag och Cecilia diskuterade hens väg till läraryrket och vad hens anledningar till att vara lärare är, kom vi in på begreppet rättvisa. När jag frågar vad hen menar med rättvisa så får jag förklaringen:

Alltså... rättvisa handlar om: rättvisa för individer, rättvisa för mellan fattig-rik, mellan kvinna-man, rättvisa över huvud taget.

Jag har hållit på som musiker, innan jag började studera var jag musiker och är fortfarande musiker och har hållit på och skrivit mycket och tonsätta gamla dikter. De som jag har fastnat för handlar om rättvisa hela tiden. När det kom till Rawls och okunnighet så var det [en] helt ny värld som öppnade sig! Sen blev det statsvetenskap och skolan handlar ju om samma sak. Det är ju att de ska få möjligheten att faktiskt ta plats i de samhället som vi har. Och få sin rättmätiga plats. Ha en chans att... Det handlar om rättvisa. Och skolan idag är ju ett sånt jättebra exempel att det är så nödvändigt. Sista undersökningen³⁶ visar ju att vi har gått framåt i kunskapsdelen. Men i utsatta delar har det gått bakåt. Det har blivit mindre rättvist. Så det är ännu mer som behövs.

Begreppet rättvisa är även något som kommer upp när vi diskuterar demokrati. Demokrati för Cecilia är ”allas rättighet och skyldighet att vara delaktiga”. Hen fortsätter med att säga:

både i samhället och de här är en del av samhället [menar skolan]. Och jag menar också att det är en, eller det är snarare en rättighet. En skyldighet ja... det borde vara det. Men det är svårt i en demokrati att hävda skyldighet på det sättet. Som det är en frivillig form egentligen. Men de kanske borde vara en skyldighet. (...) Demokratin är ju en del av själva utvecklingen. Individens utveckling är på sitt sätt demokratisk. Som jag ser det. Det är genom kommunikation med andra som vi utvecklas som individer och därmed utan demokratin och utan att vara med i det demokratiska samtalet så utvecklas du inte. Och vi lever i en värld som förändras hela tiden och utan att vi förändras med den så har vi ingen möjlighet att kunna vara delaktig.

Relationen mellan rättvisa och demokrati kommer upp när vi samtalar om hur hen ser på demokratibegreppet i relation till sitt ämne:

---

³⁶ Informanten refererar till en PISA-undersökning år 2017

Demokrati och rättvisa går ju hand i hand. Vi undervisar ju i demokrati, vi har demokrati som arbetssätt i stora delar då. Vi har det som referenspunkt, när de gäller ekonomi till exempel. Att man inte har nått val i ekonomi, att man inte har nåt demokrati när de gäller ekonomi. Så att... Det är avgörande.

En annan fråga som vi diskuterade under min intervju med Cecilia är elevdemokrati och vad det är för något. Hens svarade på frågan vad det enligt hen är:

Att de får vara med på mer än att bara bestämma vilken typ av examination de ska ha. Att de får vara med och bestämma helst innehåll, välja från det centrala innehållet. Välja hur man ska undervisa till viss del. Jag tycker dock att undervisningsformen bör vara demokratisk³⁷, och där kanske de inte ska få vara med eftersom de då inte övar sig i att vara demokratiska. Sen så bör de finnas elevråd, bör finnas och det bör vara ett fungerande elevråd. Tyvärr är de ganska ovanligt att de finns ett fungerande elevråd på skolor och det är för att det inte har någonting att bestämma. Oftast får de vara här, och så får ni öva er i demokrati men ni får inte bestämma nånting. Och då är de ingen som vill vara med i elevrådet. Och då blir de heller ingen elevdemokrati när de gäller den nivån då. Men elevdemokrati handlar framförallt om i klassrummet i undervisning.

Skolans roll i det demokratiska samhället tycker Cecilia är ”att göra elever redo för och öva dem i demokrati, att vara delaktiga i demokratiska samtal och processer över huvud taget”.

Vidare diskuterade vi vad skolan har för fostrande roll för samhället, då förklarade hen att:

”Du måste vara en del av samhället för att också kunna ta del av det. Så de är ju lite dubbelt.

Men konnotationen av fostran blir lite att du är till för samhället och samhället är till för dig.”

Hen fortsatte med att förklara vad hen anser att den enskilde läraren har för ansvar:

...det är klart att vi har ju, att gå å välja är ju viktigt för att upprätthålla demokratin. Sen är de ju bara ett sätt av jättemånga av att vara med i demokratin. Och det är ju en viktig poäng att göra, framförallt för de gymnasieelever som börjar samhälle 1b, de får ju inte gå och rösta. Men de får göra allting [annat] i en demokrati. De får vara med och skriva i tidningen, de kan demonstrera och så vidare. Det enda de inte får gå och göra är att rösta. De är lite häftigt när de upptäcker det! Och ser att shit jag får ju vara med! Jag är en del av samhället redan utan att riktigt förstått det då.

---

³⁷ Cecilia talar en del om samtalsdriven undervisning, vilket är ett projekt som hen arbetar med. När jag frågade om vad det är för något fick jag förklaringen:

”Att man övas genom att man har samtalsdemokrati i grupper så lär man sig saker genom att samtala om. Och lär sig då också olika typer av samtalsregler, hur man ska förhålla sig till varandra, man måste följa dem. Och då blir sättet man lär sig på, blir då också demokratiskt i klassrummet på ett annat sätt. Och det tycker jag har visat sig har varit en bra väg framåt. Medborgarkompetensen har ökat, även om det är måttligt men kunskaperna har ökat enormt hos de elever som har haft det.”

Vidare diskuterade jag och Cecilia skolans värdegrund, hur man kan använda sig av den i sin undervisning och ifall värdegrunden är något som de pratar mycket om på hens skola. I frågan hur hen ser på värdegrunden svarade Cecilia:

Som enormt viktig. Det är ju den nånstans som gör att vi kan leva tillsammans, men alltså om vi inte klarar av att vara demokratiska medborgare och inte klarar av att behandla varandra, på ett schyst sätt så är det svårt för ett samhälle att hålla ihop över huvud taget. Det är även svårt för individen att kunna ta plats och utvecklas för den får knappast någon hjälp av någon annan. Om man inte är schyst. För att använda enkla ord.

När vi pratade om värdegrunden och demokratibegreppet så förklarade hen att ”Du ska lära dig om demokrati, du ska lära dig i demokrati och du ska lära dig processen, alltså genom demokrati”. Cecilia säger även att hen inte tar något direkt stöd av värdegrunden och styrdokumentet i sin undervisning, förutom: ”Att eleverna ska ha möjligheten eller ska ges kompetensen att jobba vidare, att utbilda sig vidare, så de är klart att man tar stöd i styrdokumentet som de är då. I vad de ska undervisa om.” Men när det kommer till medborgarkompetens lutar Cecilia sig mot forskningen istället. När vi pratade om kompetensen om värdegrunden och hur den ser ut bland lärare, konstaterade Cecilia att det är varierande, bland samhällskunskap och historielärare är kompetensen hög, men det är heller inte så konstigt eftersom det är bland annat det vi undervisar i ”och det blir ju ganska naturligt att det kommer in, vi undervisar ju om demokrati.” Men när det kommer till lärare i andra ämnen så är det en varierande nivå och på frågan varför hen tror att det är så svarar hen:

Jag tror det beror på att det traditionellt sett har varit så att samhällskunskapen som har haft ansvaret. De lärarna som kommer ut nya tror jag är bättre på det. Därför har man från början fått, ”alla ska hålla på med det”. Däremot äldre lärare som har hållit på, som va med under 94 eller äldre, där är det ju samhällskunskapen som har haft hand om det och de gamla lärarna har nog inte satt sig in i den nya lgy 11 på samma sätt som dom som utbildar sig nu har. Eller de har inte det.

I frågan om vad likvärdig utbildning är för något. svarade Cecilia:

...för mig så är det att du får samma, efter utbildningen får samma möjligheter. Alltså (...) att du har den medborgarkompetens eller demokratikompetensen som krävs för att vara en erkänd och aktiv del i samhället. Efter utbildningens slut. Det är en likvärdig [utbildning]. Sen om de behövs

väldigt mycket mer resurser för lågstatusskolan³⁸ så behövs ju det för att skapa likvärdighet. Så likvärdighet är utfallet. Inte vad vi gör här egentligen utan utfallet.

Vidare i samtalet så diskuterade vi vad obekväma åsikter i skolan är för något och hur man hanterar dem i skolan:

En obekväm åsikt är ju en rasistisk åsikt, den är ju rent av olaglig om den uttalas på ett flagrant sätt. Eller ja.. rasistiska eller sexistiska, en icke demokratisk åsikt kan ju också vara det, beroende på hur den uttrycks. Men den kan ju också uttryckas på ett sätt att det inte är en obekväm åsikt, man uttrycks sakligt och ifrågasätter demokratin och det måste man ju naturligtvis också kunna göra. Men framförallt rasistiska och sexistiska åsikter är de som tycker jag är obekväma. Som man också stöter på!

När det handlade om hur man ska bemöta detta var hans metod att ifrågasätta och till viss del förmedla vilka normer som hen ansåg bör gälla. Hen reflekterade över olika samtalsledarstilar och listade fyra stycken olika:

Nu är jag nog förmedlaren, (...) samtalsledaren som liksom är nummer ett på något sätt, där man hela tiden ställer frågor där man låter eleverna kommentera. Medans den vanliga är nog förmedlaren, att man förmedlar att såhär bör det vara. Och jag ligger nog där. Försöker bli samtalsledaren, men förmedlar nog mest hur de borde vara. Och sen finns det två till som blir mer och mer med hela handen eller helt blundar för kontroverser. Men jag ligger nog där nånstans att förmedla vilka normer som bör gälla. Lite för mycket.

Efter frågan om man stöter på dessa obekväma åsikter ofta svarade hen:

Ja de tycker jag, även om det sker i olika grad. Ofta så finns de under ytan och de är inte medvetna om att de uttrycker dem själva. Och då får man också, blir det den frågan ska man ta upp det eller ska man låta det gå när de själva inte vet om det. Men man bör nog ta upp det. Och det framförallt där... det är ju svårt i hur man ska göra. Och det bästa sättet är att referera till sig själv, ”jag blir obekväm av att du använder de orden”, ”jag känner mig....” Därför att då utsätter du inte någon annan för. Men ja, det är inte så ovanligt.

6.1.4. Diana

---

³⁸ Referens till tidigare del av intervju när vi pratade om snedfördelning och skolor med hög och låg status.

För Diana så handlar demokrati om delaktighet och respekt, det handlar om jämställdhet och ” att vara delaktig och respektera folk för deras uppfattningar eller smak eller åsikter”.

Vi diskuterade även skolans roll i det demokratiska samhället där Diana svarade

Den har en rätt viktig roll där också faktiskt. Sen vet jag inte hur mycket av de demokratiska värderingarna som vi försöker förmedla att eleverna tar till sig. Det kan ju vara mycket väl vara så att de får de mycket av det hemifrån. Och kanske andra sammanhang. Fritidsaktiviteter. Så att skolan är visst viktigt, del som en förberedande roll. Informera, kunskapsroll faktiskt. Informera om hur demokrati går till och hur det fungerar. Och vad det är som kännetecknar demokrati. Och då måste man ha motsatsen, anti-demokrati. Hur det fungerar i ett land som inte är demokratiskt eller en kultur som är odemokratisk. Hur ser det ut där? Jag tror det är bra att jobba med motsatser sådär hela tiden. Så ser de ut nu, här, idag då hur såg det ut då förr, vad är alternativet?

Hen svarar också att det är viktigt eftersom det förmedlar ett ansvar och en delaktighet i elevernas framtida vuxenliv:

Det är väl för att om man tänker på medborgarskap som man pratar om så här. Och vuxenansvar, vad är ett vuxenliv va? Medborgarskap. Men ska ju delta i samhället som det ser ut nu, i den mån man kan då. Å så där. Aktiviteter, vara delaktig. Vi lever ju inte isolerade utan lever tillsammans de flesta av oss.

Vidare diskuterade vi även vilken roll skolan har för att fostra och även där kom Diana in på elevernas vuxna liv och deras framtid. Enligt Diana så har skolan en förberedande roll för eleverna:

De flesta kommer på något sätt att delta aktivt i samhällslivet och inte bara rösta utan ta del av nyheter och ta del av massmedia och delta kanske i demonstrationer, ha hand om sin egna privata ekonomi de flesta. Jobba med ekonomifrågor och sånt. Och där har skolan en viktigt förberedande roll va. Ställningstagande, för emot, beslutsfattande och sånt. Vi är ju i ett slags valfrihetssamhälle nu, valfrihetens tyranni som man pratar om ibland att man ska få välja så många olika alternativ. Där tror jag att skolan är viktig faktiskt. Hur undviker man att hamna i ekonomiska svårigheter, om man ska gifta sig med någon, vad ska man tänka på eller låta bli att gifta sig, Ja... samboskap och ekonomi och sen även beslutsfattande i allmänhet, föreningsliv osv. aktivism och sånt.

I frågan om vad elevdemokrati var för något så svarade Diana att det handlade om elevinflytande:

Elevinflytande. Dialog, diskussion om innehållet. Se till att de får vara med. Tyvärr låter man dem inte påverka innehållet så mycket. Det är ju förbestämt. Stoffet finns ju där som lärare är tvungen att jobba med. Se till att det genomförs. Däremot kan man ha med eleverna, vilken metod och hur man ska jobba. Men jag har ofta fått kritik för att eleverna inte har möjlighet att påverka innehållet i undervisningen själva.

När jag frågade mer konkret vad man kan göra för att öka elevinflytande svarade hen:

Ja hur ska man göra det då, ska man göra det? Jag frågar ibland eleverna hur de vill jobba. Bestäm du är det vanligaste, du vet bäst är ofta svaret. Ska ni jobba med film, jobba själva med det här? Bestäm du är det vanligaste då. Njaa.. jag bestämmer nog kanske lite väl mycket. Planerar för vecka, avsnitt, skrivningar osv. Men visst, elevdemokrati för mig kanske inte handlar så mycket om innehållet utan om bemötande frågor, respekt för åsikter. Låta folk komma till tals osv. ett öppet klimat som de kallades förut, det flerstämmiga klassrummet som de hette en gång i tiden och så där.

Under delen om en likvärdig skola så frågade jag vad det var enligt informanten och fick svaret:

Något som ifrågasätts väldigt mycket just nu är ju att vi har en väldigt, att det har blivit en väldigt ojämlig skola de senaste åren enligt den senaste kommissionen här då. Likvärdig för mig är, jag tänker på gamla enhetsskolan nästan. Eller den som infördes då, för länge sen när man bestämde att alla skulle ha en folkskola med samma innehåll. Oavsett vart man bodde i hela landet så var det det innehållet som gällde. Man kunde åka till en skola i Kiruna och en skola i Skåne ungefär en viss vecka och man visste på ett ungefär vad de håller, nu är det Sveriges geografi ungefär. Väldigt styrt och centralstyrt. Men då kan jag tänka mig att det också är likvärdigt. Men de är å andra sidan ganska stelt och trist. Ingen möjlighet att påverka, dokument vilken vecka man ska hålla på med [vad]. Då kan jag tänka mig att det är likvärdigt på något vis. Däremot inte sagt att det inte är så bra att man inte har möjlighet att påverka strukturen själv. Likvärdig är också för mig, att man har samma innehåll oavsett vart man, till vilken skola man går. Om det finns en så att säga åk 9, det finns på den skolan och det finns det innehållet och det ska vara samma på en annan skola. Det är för mig likvärdigt. Att man har fått samma kunskapsstoff. Att man har kommit dit som elev, tror jag att man får det(...), det finns den tanken i alla fall.

Vi diskuterade även vad obekväma åsikter är för något, och hur man ska hantera detta i skolan. Diana svarade på frågan vad det är:

Jaa... det är om man uppenbart är, tar ställning för sexköp eller nått sånt där. De kan ju vara så, och argumenterar noga för det. Eller människohandel, slaveri [är] ett annat exempel, som hävdar att det inte är mer än rätt. Att kanske man börjar skratta åt den personen sen kanske den personen

står för det och vidhåller sin ståndpunkt i alla fall och det kan ju vara obekvämt. Väldigt tydlig rasism kan vara nått som många aktar sig för, för det är så uppenbart.

Diana belyste även att det kan vara ett problem när elever inte uttryckte sina åsikter i klassrummet, men ger uttryck för dem på till exempel kafferasten. Att i klassrummet vet elever vad de får tycka och tänka och därför ”rabblar upp någonting för att man vet att det är ok”. När jag då frågade hur man som lärare kan komma runt detta svarade hen att ”Det är ju då att ha ett öppet klimat i klassrummet faktiskt”.

Vi diskuterade även mer ingående hur man ska bemöta obekväma åsikter i klassrummet och då resonerade Diana att:

Det försöker jag också försöka få den personen att förklara. Varför de har dessa åsikter. Vissa har obekväma åsikter för att få uppmärksamhet, speciellt tonåringar. Så då säger de nått bara för att bli lyssnad på, använder ofta väldigt starka ord. Hata, alla, alltid osv. men åsikter kan ofta vara obekväma, men man försöker bemöta det med resonemang.

Vidare diskuterade vi även vad värdegrunden är för något och vad Dianans tankar kring detta var:

Men jag tänker på demokrati, mänskliga rättigheter, lika behandling. De nyckelorden tänker jag när man tänker på värdegrunden. För mig är det ett förhållningssätt som handlar om respekt i grunden. Undvika tänka nedsättande, eller inte tänka nedsättande men uttrycka det i alla fall. Sen kanske man tänker så jag. Men att försöka undvika att värdera även om man gör det. det handlar om ett bemötande. Bemötande och förhållningssätt, för mig. Och det är väldigt svår. En del upplever ju värdegrund att det handlar om ordning och hur man ska bete sig i klassrummet.

Under samtalet kommer det fram att de på skolan nyligen hade haft en studiedag med tema värdegrund där alla lärare på skolan var med, de delades in i smågrupper där de skulle få diskutera vad värdegrunden var för något och ifall de hade någon gemensam syn³⁹. De visar sig att det finns en uppdelning mellan de lärare som har de teoretiska ämnena på skolan och de lärare som har de praktiska ämnena, enligt Diana.

---

³⁹ Tyvärr så avbröts denna studiedag ganska abrupt då den inträffade samma dag som terrordådet på Drottninggatan i Stockholm, den 7 april 2017

Men vi har dels de som är kockar, kypare och de som jobbar i köket. De är vana med den traditionen och den rutinen. Det är att laga maten, servera till gästerna. Ordning och reda det måste gå fort. De ska vara effektivitet och rationalitet. De har en uppfattning. Sen vi som har de teoretiska eller flumämnen kanske kan ha ett annat synsätt på värdegrund och vad det är. Vi alla ska försöka samsas om det där och det är inte lätt alla gånger. Men som jag säger lika behandling och respekt. De sakerna.

När jag frågar lite närmare vad det var de diskuterade under värdegrundsdagen som de hade så svarade Diana:

Tema värdegrund. Vi satt i grupper och resonerade kring vilken, om vi hade någon slags gemensam värdegrund. Och jag kommer inte ihåg vad vi hade för frågeställningar, men det handlade främst om diskrimineringsgrunderna då.

Hen svarade även att:

Det vi gör är att ofta upprepa diskrimineringsgrunderna och sådär. Å försöker tänka på konkreta situationer och hur man jobbar och betonar värdegrundsarbete eller vad det inte fungerar bra. Så kan man också göra. Titta på brister, vi som jobbar inom skolan är ofta neggiga. Se på brister hela tiden. Det är en negativ miljö, det här funkar inte osv... så att det finns ju en fråga Har ni gemensam helhetssyn på skolan i demokratiföstran? Ja de tror ja inte att vi har en direkt helhetssyn än. För vi har så olika bakgrunder här. Vi har olika uppfattningar del om demokratibegreppet och dels i värdegrunds begreppet. Fortfarande. Även om det finns ett fundament i hur det ska tolkas i detalj kanske vi har olika uppfattningar. Vi har ju olika sätt att undervisa

6.2. Analys

Nu ska jag jämföra det presenterade resultatet för att få fram vilka likheter och skillnader det finns, det vill säga vilken variation som finns inom den struktur som jag har studerat. Jag bollar mitt resultat gentemot min tidigare forskning för att få fram var mina informanter ligger i relation till forskningen.

6.2.1. Din väg till läraryrket

Alla de informanter som jag har intervjuat har haft olika vägar in till läraryrket. Som vi kan se så är det ingen av dem som har ansökt till en lärarutbildning eller till lärarhögskolan och

därför inte gått raka vägen till yrket. Istället har de studerat sina ämneskunskaper på universitet och efter att de är klara har de valt att använda sina ämneskunskaper för att bli ämneslärare, bland annat i samhällskunskap.

Både Anna och Barbro nämner att deras motivering till läraryrket bland annat grundar sig i ett hopp inför framtiden. Att eleverna är vår framtid och att de genom att arbeta som lärare kan hjälpa till och förbereda eleverna inför det vuxenliv som komma skall. Även Cecilia är inne på detta spår, att en del handlar om att ge eleverna som individer en chans i samhället, alltså deras framtid. Men för Cecilia så är det mer rättvisan som är det som motiverar hen till läraryrket och då blir elevernas framtid snarare en konsekvens istället för en motivation. Men till skillnad från Anna och Barbro talar Cecilia om att de skapar en mening för hen själv i hens eget liv, Cecilia talar om att det finns både en självisk sida i motivationen men även att hen kan se att det är viktigt för samhället. Det finns en liten antydning till att det handlar om elevernas framtid även för Diana, men hen pratar mer om att hen gillar att arbeta med sina ämnen och att arbeta med eleverna i sig. Hen vill att hens elever ska kunna förhålla sig till nyheter och ge dem en bredare allmänbildning, för att förbereda dem inför deras framtida liv som vuxna medborgare.

Sammanfattningsvis kan man säga att motivationen för dessa fyra lärare till varför de vill vara lärare kan delas in i tre nivåer. Anna och Barbro får representera den nivån där det är samhället i stort och uppdraget inför framtiden som är det som motiverar dem. Diana placerar sig längst ifrån de två första där hen talar om sin egna vilja till att arbeta med eleverna och att hen ser sin undervisning som påverkan här och nu. Cecilia hamnar mitt emellan dessa, då hen kan se både en motivation för en själv personligt men även kan se hur detta påverkar samhället och därför även får en konsekvens för framtiden.

6.2.2. Vad betyder demokrati?

Det vi kan utläsa av mitt resultat är att alla informanter har olika sätt att beskriva och förklara vad demokrati är för dem. De pratar om jämställdhet⁴⁰, utveckling, kommunikation⁴¹, allas

---

⁴⁰ Diana

⁴¹ Cecilia

lika värde⁴², rättigheter⁴³, folkhemmet i ny tappning⁴⁴ och människans chans att påverka⁴⁵. Men det som de alla talar om, vare sig det är direkt uttalat eller om en läser mellan raderna, är delaktighet. Delaktighet i samhället och tillgång till samhället, för alla oavsett bakgrund eller framtid.

Just detta med delaktighet tar Skolverket upp i sin rapport om kvalitetsgranskning. Där påpekar de att elever behöver träna sin förmåga till delaktighet för att deras medborgarfostran och de demokratiska värden ska förankras. Varför detta är viktigt och varför vi bör ta det på allvar är, att det är i skolan som vi lägger grunden för elevernas framtid i det demokratiska samhället. Precis som Barbro påpekar under intervjun, att en lärare som undervisar fel kan få elever att ogilla eller till och med hata demokrati, istället för att ta sina rättigheter och skyldigheter på allvar eller känna sig som en del utav samhället och därför vara delaktiga. Delaktighet kan ses som den essens som en demokrati bygger på.

Utan medborgarnas delaktighet så har vi inte längre en demokrati. Och ifall elever inte tränas i hur man är delaktig och hur man tar för sig i det demokratiska samhällsbyggandet kan konsekvenserna bli att vi inte längre lever i ett samhälle där medborgarna får vara delaktiga.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att mina informanter är i linje med det som Skolverkets kvalitetsgranskning har kommit fram till. De är medvetna om vad det är som de som lärare bör göra för sina elever och visar även på en medvetenhet om de konsekvenser som kan ske ifall läraren inte tar sitt ansvar i det medborgaruppdrag läraren har.

6.2.3. Elevdemokrati

Under frågan om elevdemokrati var det olika åsikter och tankar som kom fram. Det som bland annat var intressant här var att ingen var enbart positiv eller enbart negativ inställd till detta, utan intog en skiftande inställning.

---

⁴² Anna

⁴³ Cecilia

⁴⁴ Barbro

⁴⁵ Anna

Barbro var den informant som tydligast förhöll sig kritisk till elevdemokrati. Men det var samtidigt hen som talade om att den skolan hen arbetade på hade ett stort elevinflytande där de lyssnade mycket på elevernas åsikter och tankar, vilket hen ansåg var bra.

Cecilia var positiv till elevdemokrati och kom under intervjun på olika sätt där man som lärare skulle kunna arbeta mer med elevdemokrati. Men hen diskuterade även de fallgropar som finns inom skolan, där till exempel elevrådet är ett bra tillfälle för eleverna att öva sig i att bestämma, men att det ofta inte finns något som eleverna kan bestämma över i skola och därför faller det lite platt.

Både Anna och Diana diskuterade att de ville att eleverna ska ges möjlighet att påverka och få vara med. Diana och Cecilia båda talade i sin tur om att ge eleverna inflytande över att bestämma deras examinationer som en möjlighet till påverkan. Alla informanterna gav också uttryck, om än i olika grad, att man som lärare inte kan släppa all kontroll över lektionernas innehåll eller uppbyggnad till förmån för elevernas inflytande.

Just denna del av att släppa kontrollen över sin undervisning ligger i linje med vad skolverkets kunskapsöversikt tar upp, där lärare generellt är positivt inställda till elevdemokrati och elevinflytande. Den aspekten som Skolverket också tar upp är att det blir svårare ju äldre elever det gäller. Detta verkar stämma in på mina informanter som alla ger uttryck för att tidsbrist och att släppa kontrollen över innehållet eller tillvägagångssättet gör det svårt att ge eleverna inflytande på undervisningen. Att det är svårt att släppa in eleverna på ett mer omfattande vis som både Skolverket och informanterna vittnar om, är inte så konstigt då lärare för de äldre eleverna, har mycket kunskapsstoff som ska tas igenom under varje kurs och det är lärarna som är ytterst ansvariga för både innehåll och att man hinner med allt som ska vara med innan kursens slut.

Diana tar upp den problematik som forskningen nämner, att det finns ett visst glapp mellan vad eleverna vill ha för inflytande och vad läraren ger för inflytande. Hen påstår att hen har fått kritik för att inte ge tillräckligt med utrymme för elevinflytande från eleverna. Men det problematiska i Diana erfarenhet, enligt hen själv, är att när hen ger mer utrymme för elevinflytande tar eleverna inte den chansen, utan säger istället att hen som lärare vet bäst.

Sammanfattningsvis kan vi se att det finns en vilja hos informanterna att ge eleverna ett större inflytande över undervisningen, men att det blir problematiskt i relation till de andra

aspekterna i att vara lärare och att undervisa när man har en läroplan som ska följas. Tidsaspekten är absolut en del av de som spelar in, på lärarna känner att det finns ett begränsat tidsutrymme för varje del av undervisningen så finns det också lite utrymme för att det blir fel eller tar längre tid. Viljan att involvera eleverna i undervisningen mer och låta dem styra finns dock hos informanterna, men kanske inte kunskapen om hur de ska gå till väga för att hinna med alla de olika aspekterna av undervisningen. Kanske även en rädsla att släppa ifrån sig den kontroll som lärare har, bland annat angående betygsättning, också spelar in.

6.2.4. Värdegrund

I frågan om värdegrund och hur mina informanter hanterar detta så visade det sig att alla var främst av allt positivt inställda och tyckte att värdegrunden i sig är en bra idé. Anna är den informant som har varit lärare längst tid och pratade därför om utvecklingen som hen har varit med om sedan 80-talet, där hen kan se en progression av läroplanen och då även värdegrunden och säger att utvecklingen går framåt i hens ögon. I Annas svar kan man se en vilja till balans, där värdegrunden varken får ta över men inte heller åsidosätts. Men när vi pratade om värdegrunden så var det inte en levande värdegrund som hen pratade om, utan hen refererade gärna tillbaka till skolans likabehandlingsplan. Samma synsätt återfinns hos Diana, där hen talar om mänskliga rättigheter, demokrati och lika behandling. Diana talade om en värdegrundsdag som de hade på skolan där de just den termin som intervjun genomfördes hade tema värdegrund. Men under frågan vad de samtalade om så svarade hen att de upprepade diskrimineringsgrunderna, vilket tyder på att de inte betraktar värdegrunden som ett levande dokument, utan snarare något som lärarna ska lära sig utantill, nästan utan reflektion.

Detta synsätt och tankegångar ligger i linje med vad skolverkets kvalitetsrapport uppmärksammade, dvs att värdegrundsarbetet inte genomsyrade verksamheten utan snarare var en del vid sidan av. Skolverket påpekar i sin rapport att en ökad medvetenhet hos läraren om vad demokratiuppdraget innebär i relation till deras undervisning är ett sätt att komma åt denna problematik. Men det som är intressant att ta upp i denna diskussion är att just dessa två informanter, dvs Anna och Diana, har andra möjligheter och förutsättningar för sin undervisning än vad de andra två informanterna har, då Anna undervisar inom ekonomi numera och Diana undervisar på ett yrkesförberedande program och därför har endast 50

poäng till sin samhällsundervisning. Denna aspekt går inte att bortse ifrån helt, samtidigt som värdegrunden bör genomsyra all undervisning oavsett ämne och mängd undervisningstimmar.

Barbro och Cecilia däremot talade på ett mer nära och levande sätt när de kom till värdegrunden. Båda uttryckte hur viktig den var för skolan, men kanske främst för samhället och möjligheten för eleverna att bli samhällsmedborgare. Värdegrunden och dess demokratiska värden genomsyrade de svar som de gav angående deras undervisning och egna synsätt. Men dessa två informanter är även samhällslärare på studieförberedande gymnasieprogram och har därför mer tid och möjligtvis mer utrymme för att göra värdegrunden levande och en del av hela undervisningen samt skola.

Gemensamt för alla informanter var att de kände att de kunde ta stöd för sin undervisning i värdegrunden, även om de gjorde det på olika sätt och olika mycket. Värdegrunden är som både Barbro och Skolverket uttrycker det, det andra benet i skolans värld.

Sammanfattningsvis kan man säga att utifrån mina informanternas svar fortfarande finns mycket att göra när det kommer till att värdegrunden ska genomsyra hela skolans verksamhet, och inte vara en separat del. I och med att skollagen skrevs om 2010, och skolan ska numera både främja och utveckla både kunskaper och värden, så kan man argumentera för att de som är aktiva i skolan bör fokusera både på de kunskaper som eleverna ska lära sig, men även på de värden som skolan ska förmedla. Därför finns det ett behov av att utbilda lärare som är aktiva i skolan om värdegrunden men även hjälpa till att förmedla hur den ska genomsyra hela skolans verksamhet. Att bara gå igenom den är inte tillräckligt.

6.2.5. Skolans roll i det demokratiska samhället.

Under denna fråga och tema kunde vi se hur alla informanter enades om att skolans roll är grunden inom det demokratiska samhället och enormt viktigt. Alla uttryckte att det är i skolan som vi lär eleverna hur man är som demokratisk medborgare och vad det är som förväntas av en framtida vuxen i ett demokratiskt samhälle. Det är i skolan eleverna socialiseras och görs delaktiga i det demokratiska samtalet, men det är även här som vi kan (om vi gör fel) få dem att inte gilla eller till och med motsätta sig demokrati.

Att dessa lärare som alla undervisar eller har undervisat i samhällskunskap har denna åsikt är inte konstigt eftersom skolans värdegrund och samhällskunskapens syfte är nära besläktade med varandra. Ifall de resonerar som de gör för att de är samhällslärare eller ifall de valde att bli samhällslärare på grund av att de tycker att dessa bitar är viktiga är dock svårt att besvara. Dock kan vi se, att även om detta urval av informanter ansåg att skolan i det demokratiska samhället är av yttersta vikt, så verkar det finnas ett behov att fylla på med kunskaper om hur man arbetar med de värden som ska genomsyra skolans verksamhet. Sammanfattningsvis kan vi se att skolan anses vara viktig för samhället, men att det fortfarande finns en del arbete kvar att göra när det kommer till förmedlingen av de demokratiska värdena till eleverna. Skolan är en central del av det demokratiska samhället enligt mina informanter, men det finns en risk att det endast blir till ord som sägs och som inte alltid efterlevs.

6.2.6. Obekväma åsikter

De åsikter som informanterna ansåg var obekväma var bland annat anti-demokrati, rasism, sexism och nedvärdering utav människor. Även om de hade egna sätt att uttrycka det på, så kan man se att de som är obekväma åsikter enligt dessa är de åsikter som går emot den svenska skolans värdegrund.

Cecilia förklarade att en obekväms åsikt inte behöver vara obekväms om den uttrycks på ett bra sätt, vilket är viktigt ifall man vill ha högt i tak med sina elever. Diana talade om att hen ansåg att det ofta handlade om att eleven som uttrycker obekväma åsikter vill ha uppmärksamhet och få en reaktion från vuxenvärlden och att de inte alltid handlar om att eleven faktiskt har den åsikten. Hen ansåg även att man som lärare bör bemöta dessa åsikter med resonemang och fråga varför eleven har dessa åsikter.

Skolverkets kunskapsöversikt tar upp en intressant aspekt av värdegrunden och möjligheten för elever att lära sig kritiskt tänkande och ifrågasättande, nämligen att det kan vara till viss del motsägelsefullt att lära sig att man ska vara kritiskt ifrågasättande samtidigt som man inte får ifrågasätta vissa värden i värdegrunden. Cecilia tar upp denna aspekt på ett nyanserat sätt, där hen påpekar att elever kan diskutera obekväma åsikter ifall de gör det på rätt sätt. Det vill säga ifall eleverna klarar av att ha ett kritiskt ifrågasättande samtal, samtidigt som de demokratiska värdena inte kränkts. Barbro ansåg att själva idén med demokrati är att värna om de åsikter som man själv kanske inte har, så länge de är demokratiska. Detta kan ses som

problematiskt eftersom det blir en konflikt mellan de värden som ska förmedlas samtidigt som det inte ger eleverna möjlighet i att öva sitt kritiska ifrågasättande.

Samtliga fyra informanter uttryckte en gemensam vilja att bemöta konflikter och hantera de kontroverser som uppstår i klassrummet. Hur de gör detta är till viss del likartat, men ändå olika. Diana säger att hen bemöter med ett ifrågasättande, vilket kan ses som en utgångspunkt till att utbilda om medborgarfostran och värdegrunden, vilket är helt i linje med vad som Skolverkets kunskapsöversikt tar upp. Där nämns även att det finns en uppdelning mellan att vilja upprätthålla ordningen i klassrummet för att hinna med den kunskapsförmedling som förväntas och att vilja vara normförmedlare till sina elever, vilket Cecilia vittnar om svårigheten med. Även Skolverkets kvalitetsrapport tar upp vikten av en kommunikativ och normkritisk pedagogik, vilket går in på många områden i skolans värld. Men att vara normkritisk och kommunikativ när eleverna håller med om ens egna utgångspunkt borde vara ganska enkelt, där det blir svårt är när eleverna utmanar de värden som skolan (och i förläningen läraren) står för.

Sammanfattningsvis kan vi säga att de både finns rätt och fel sätt att hantera kontroverser i klassrummet och när elever uttrycker åsikter som gör det obekvämt för andra. Denna balansgång som lärare måste hålla, där man å ena sidan ska utmana eleverna i klassrummet och låta dem få uttrycka sina egna åsikt, samtidigt som läraren ska ha en fostrande roll där skolans värdegrund är ledstjärna. Denna balansgång är svår, men det är något som varje lärare som är verksam i skolan måste ställa sig till hur hen ska genomföra. Forskningen säger att lärare ofta agerar spontant och reaktivt, vilket tyder på att det kan bli svårt att vara eftertänksam och reagera på bästa sätt för just den elevgruppen. Därför bör detta vara något som alla lärare bör tänka på innan de försätts i den situationen. Men kanske även, åter igen, att lärarna tar stöd i värdegrunden och aktivt bearbetar den likabehandlingsplan som ska finnas på alla skolor och låta det vara ett levande dokument som kan agera som stöd, ibland annat den här typen utav frågor.

6.2.7. Likvärdig utbildning

Under detta tema gav Anna, Barbro och Cecilia uttryck för att en likvärdig utbildning inte var desamma som samma utbildning. De resonerade på olika vis att en likvärdig utbildning betyder att eleverna som går igenom den svenska skolan ska ges samma möjligheter när de är

klara med gymnasiet. Hur dessa möjligheter uppnås kan se olika ut på olika platser och för olika skolor, men det är utfallet som är det som ska ha likvärdighet, inte innehållet. Skolverkets kunskapsöversikt tar upp problematiken med elevers bakgrund i relation till medborgarkompetensen. De skriver att forskningen är delad, där den ena sidan anser att det är elevernas bakgrund som lägger grunden för vilken medborgarkompetens och demokratiska förhållningssätt som eleven har med sig in i skolvärlden och till viss del även ut ur skolans värld. Utifrån detta och vad dessa tre informanter har sagt om likvärdig utbildning så bör de finnas ett större behov av att undervisa om medborgarkompetens och demokratiskt förhållningssätt i vissa skolor, för att alla våra framtida medborgare ska ha en likvärdig grund att stå på.

Diana däremot svarade att hen tänkte på den gamla enhetsskolan, där det inte fanns någon frihet för läraren att variera sin undervisning utan den skulle se likadan ut i alla Sveriges skolor, både innehåll och resultat skulle vara desamma. Det vill säga tvärtom mot vad de övriga informanterna svarade.

Sammanfattningsvis kan vi se att tre av fyra av informanterna har en relativt likartad syn på vad en likvärdig utbildning är för något, dvs att utfallet ska vara lika inte innehållet. Att utfallet ska vara likvärdigt är önskvärt då det ger våra ungdomar en möjlighet och en chans att följa sina mål och drömmar.

6.3. Sammanfattning och slutdiskussion

Att en lärare inte är den andre lik kunde jag föreställa mig redan innan jag skrev denna uppsats. Mina informanter representerar nog den variation som finns inom den svenska skolan, speciellt i frågan angående demokratifostran. Ingen lärare är den andre lik, vare sig man har en liknande bakgrund eller inte. Mitt resultat i denna uppsats visar att det finns en stor variation mellan dessa fyra lärare, men också att det finns många gemensamma punkter där de förenas, som till exempel i frågan om skolans roll i det demokratiska samhället. Där visar studien att lärarnas uppfattning och förståelse för begreppet demokrati är delaktighet till samhället. Variationen kommer när informanterna på olika vis ska förklara detta, där de

nämner bland annat kommunikation, utveckling, allas lika värde och människans chans att påverka.

Att skolan är viktig är det nog många som håller med om, men hur pass viktigt och på vilket sätt vi ska utbilda för vår framtid uppvisar en stor variation. Intressant att påpeka är att även om detta urval av informanter var relativt litet förekommer inte ens konsensus beträffande vad en likvärdig utbildning är. Däremot var mina informanter överens både med varandra och med den forskning som jag har lutat mig mot i frågan om demokrati, även om de uttryckte det på varierande sätt, att delaktighet är nyckeln till framgång både i skolan men även efter när eleverna har tagit studenten. I min mening så tror jag att ifall vi inte har delaktiga elever eller delaktiga medborgare så kan vi få det svårt att förstå det demokratiska samhälle vi lever i.

Studien visar att lärarna är positiva till skolans värdegrund, men att det finns mycket kvar att göra tills dess att värdegrunden genomsyrar skolans verksamhet på det sätt som finns uttryckt i den svenska skolans styrdokument. En aspekt jag tyckte var extra intressant angående värdegrunden är hur pass levande eller inte den var för mina informanter. Jag undrar ifall det har att göra med ämnet och tillgång till eleverna (hur pass mycket tid man spenderar med dem) eller ifall det råkar vara en tillfällighet. När det kommer till värdegrund och arbetet med denna i skolan så anser jag att vi både behöver forska mer om hur detta görs på bästa sätt, men även aktivera fler skolor att jobba med detta på ett övergripande sätt. Så att det inte blir ett stelbent dokument som man refererar till, utan en aktiv fostrande del i skolans värld, för alla inte enbart samhällslärarna. Med andra ord det andra ben som skola stödjer sig på.

7. Avlutande kommentarer

Tanken med denna uppsats och det som var mitt syfte när denna period började var att jämföra hur lärare inom samhällskunskap och naturkunskap tänker kring värdegrund och demokrati. Men eftersom det inte var några naturlärare som svarade på mina mail och därför inte var villiga att ställa upp på en intervju så var jag tvungen att ändra mitt syfte och min ingång till denna uppsats. För vidare forskning i detta ämne anser jag dock att det skulle vara intressant att intervjua naturlärare och övrig personal och andra lärare på skolan för att synliggöra deras syn på värdegrunden, eftersom det numera ska finnas ett gemensamt ansvar för att den genomsyrar all undervisning, inte bara inom samhällskunskap.

En annan intressant framtida forskningsuppgift skulle vara att göra observationer för att få se hur lärare faktiskt gör när de undervisar. Hur använder de sig av värdegrunden? På vilket sätt bemöter de obekväma åsikter i den stunden som de uppstår?

Som avslutning på denna studie kan jag konstatera att detta med värdegrund och ett demokratiskt förhållningsätt inte är så enkelt som en kanske skulle kunna hoppas på. Att diskutera detta på den skolan som man som lärare är aktiv på tror jag är av yttersta vikt. Det är bra för en själv, men även för att värdegrundsarbetet på skolan ska utvecklas i stort. Att ha värdegrunden som ett levande dokument, inte bara för en själv utan för alla på skolan tror jag att alla vinner på. Framst våra elever.

Referenser

Litteraturförteckning

1980 års läroplan för grundskolan: inledning: mål och riktlinjer, Liber Förlag/Allmänna förl., Stockholm, 1980

Agneta Bronäs i Selander, Staffan (red.), *Kobran, nallen och majjen: tradition och förnyelse i svensk skola och skolforskning*, Myndighet för skolutveckling, Stockholm, 2003

Bjurwill, Christer, *Fenomenologi*, Studentlitteratur, Lund, 1995

Englund, Tomas, Forsberg, Eva & Sundberg, Daniel (red.), *Vad räknas som kunskap?: läroplansteoretiska utsikter och inblickar i lärarutbildning och skola*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2012

Kvale, Steiner & Brinkmann, Svend, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 3. [rev.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014

Langemar, Pia, *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi: att låta en värld öppna sig*, 1. uppl., Stockholm, 2008

Lundgren, Ulf P., Säljö, Roger & Liberg, Caroline (red.), *Lärande, skola, bildning: [grundbok för lärare]*, 2., [rev. och uppdaterade] utg., Natur & kultur, Stockholm, 2012

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011, skolverket, Stockholm, 2011 <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>

Läroplan för grundskolan, Stockholm, 1962

Läroplan för grundskolan. 1, Allmän del, Utbildningsförl., Stockholm, 1969

Läroplaner för det obligatoriska skolvärlden och det frivilliga skolformerna: Lpo94 : Lpf94,
Utbildningsdep., Stockholm, 1994

May, Tim, *Samhällsvetenskaplig forskning*, 2., [rev. och uppdaterad] uppl., Studentlitteratur,
Lund, 2013

Olsson, Roger, *Samhällskunskap som ämnesförståelse och undervisningsämne: prioriteringar
och nyhetsanvändning hos fyra gymnasielärare*, Fakulteten för humaniora och
samhällsvetenskap, Pedagogiskt arbete, Karlstads universitet, Diss. Karlstad : Karlstads
universitet, 2016, Karlstad, 2016

Skolverket, *Morgondagens medborgare*, Hämtad 2017-05-22,
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2397>, Publicerad 2010

Skolverket, *Skolan och medborgarskapandet- En kunskapsöversikt*, Hämtad 2017-05-22
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2596>, publicerad 2011

Skolverket, *Skolans arbete med demokrati och värdegrund. Kvalitetsgranskning 2012:9*,
2012-09-25

Källmaterial

Anna – Intervju 1

Tid för intervju: 2017-04-05

Längd: 45 minuter

Plats: Södertörns Högskola

Dokumentationsmetod: Diktafon

Lagringsplats för åtkomst av intervju: Extern hårddisk, kontakta författaren

Mailutbyte efter intervjun för förtydligande och vidare frågor finns med i transkriberingen.

Barbro – Intervju 2

Tid för intervjun: 2017-04-19

Längd: 36 minuter

Plats för intervjun: Informantens arbetsrum på den skolan hen arbetar.

Dokumentationsmedel: Diktafon

Lagringsplats för åtkomst av intervju: Extern hårddisk, kontakta författaren

Cecilia – Intervju 3

Tid för intervjun: 2017-04-21

Längd: 38 minuter

Plats för intervjun: I ett tomt klassrum på informantens skola

Dokumentationsmedel: Diktafon

Lagringsplats för åtkomst av intervju: Extern hårddisk, kontakta författaren

Diana – Intervju 4

Tid för intervjun: 2017-04-22

Längd: 43 minuter

Plats för intervjun: I ett tomt klassrum på informantens skola.

Dokumentationsmedel: Diktafon

Lagringsplats för åtkomst av intervju: Extern hårddisk, kontakta författaren

Bilaga 1

Bakgrundsfrågor

- Hur gammal är du?
- Varför valde du att bli lärare?
- När tog du din examen? Hur såg din väg till läraryrket ut?
- Vilka ämnen undervisar du i?
- Vad är det viktigaste med att vara lärare?

Läroplan och värdegrund

- Under vilken läroplan utbildade du dig?
- Hur ser du på värdegrunden?
- Hur ser du på demokratibegreppet i värdegrunden?
- Tar du stöd av värdegrunden i din undervisning? Ge konkreta exempel
- Har du själv fått någon undervisning i värdegrunden?
- Är det något ni arbetar med på din skola?
- Har ni en gemensam helhetssyn i din skolan på demokratifostran och värdegrundsuppdraget?

Demokrati

- Vad betyder demokrati för dig?
- Vilken roll har skolan i det demokratiska samhället?
- Hur ser du på demokratibegreppet i relation till ditt ämne?
- Hur tycker du att det ser ut i relation till andra ämnen?
- Vad är likvärdig utbildning?

Fostran

- Vilken roll har skolan i fostran utav framtidens medborgare?
- Vad har du som lärare för ansvar till fostran av demokratiska medborgare?
- Hur påverkar ditt ämne din syn på demokratifostran?
- (Har lärare olika ansvar beroende på deras ämne?)
- Om du hade undervisat i ett annat ämne, tror du att du hade tänkt annorlunda?
- Hur hanterar du anti-demokratiska tendenser i klassrummet?
- Hur bemöter man obekväma åsikter i klassrummet?
- Vad är obekväma åsikter?
- Vad är elevdemokrati enligt dig?
- Använder du dig utav elevdemokrati? Ge exempel

- Hur förbereder man ungdomar för sitt framtida vuxenliv på bästa sätt?

Bilaga 2

Hej!

Jag heter Hanna Wallin Lindström och studerar till ämneslärare i samhällskunskap och religion med inriktning mot gymnasiet på Södertörns högskola. Jag är just nu inne i mitt examensarbete i samhällskunskap och söker därför efter naturkunskaps och samhällskunskapslärare på gymnasiet för att göra en intervjustudie med fokus på demokratifostran.

Jag undrar därför ifall du skulle kunna vidarebefordra detta mail till lärare utav intresse. Jag bifogar även ett informationsblad med lite mera information.

Medverkan är utav yttersta vikt för mig! Om detta låter intressant, eller har några frågor angående studien tveka inte att kontakta mig på hanna.w.lindstrom@gmail.com

Mvh Hanna Wallin Lindström

Bilaga 3

Hej!

Jag heter Hanna Wallin Lindström och studerar till ämneslärare i samhällskunskap och religion med inriktning mot gymnasiet på Södertörns högskola. Jag är just nu inne i mitt examensarbete i samhällskunskap och söker därför efter naturkunskaps och samhällskunskapslärare på gymnasiet för att göra en intervjustudie med fokus på demokratifostran.

Intervjun kommer att ske under ett tillfälle och kommer att ta ungefär en timme. Intervjun kommer att vara semistrukturerad, det vill säga jag kommer att ha ett frågeformulär som jag utgår ifrån men med möjlighet till att ställa följdfrågor på dina svar. Jag kommer att maila ut mina frågor innan, så det kommer inte vara en överraskning på vad jag kommer att fråga om.

Tid och plats för intervjun sker där det passar dig, men eftersom detta är ett examensarbete så finns det tyvärr en snäv tidsram som jag måste förhålla mig till. Därför önskar jag att intervjun bör äga rum innan/under vecka 17. Intervjun kommer att spelas in på ljudfil och behandlas utav mig så du kommer att förbli helt anonym. Materialet kommer inte att användas i något annat sammanhang utan ditt samtycke. Om du så vill kommer du även få den färdiga studien skickad till dig efter att den är klar. Du har även rätten att när som helst avbryta vårt samarbete utan att behöva förklara varför.

Din medverkan är utav yttersta vikt för mig! Om detta låter intressant, eller har några frågor angående studien tveka inte att kontakta mig på

hanna.w.lindstrom@gmail.com

Mvh Hanna Wallin Lindström